

Regional livsmedelsstrategi Södermanland 2026–2030

Tillsammans för en robust livsmedelskedja!

Länsstyrelsen
Södermanlands län

Titel: Regional livsmedelsstrategi och handlingsplan för Södermanland 2026–2030

Författare: Pia Holmberg, Charlotta André, Josefin Uhnborn

ISSN: 1400-0792

Rapportnummer: 8

Diarienummer: 2310–2026

Utgivningsår: 2026

Omslagsbild: Daiga Ellaby, Unsplash

Förord

För de flesta av oss handlar begreppet mat och dryck om något positivt, om livskvalitet. Ett lands eller en regions matkultur bygger tillhörighet och gemenskap eftersom mat är något man samlas runt hemma eller på restauranger. Matlagning är att känna skaparglädje och kreativitet över generationsgränser. Men mat handlar även om folkhälsa, näringsliv, sysselsättning, samhällets beredskap och försörjningstrygghet. Mat är grundläggande för såväl enskilda individer som samhällen. Mat är så mycket mer än "själva maten på bordet".

Jag menar att Södermanland är en *Matens region* med sitt böljande småbrutna landskap, sina glittrande sjöar och vattendrag tillsammans med en rik och levande historia – där maten produceras i bördiga jordar, där djuren håller landskapet öppet och där bröd bakas med lokala spannmål. En plats där måltiderna skapar möten mellan människor, där produktionen och företagen – stora som små – utvecklas genom kreativitet, innovationskraft och samspel.

Södermanland utmärks inte av någon specifik unik "länsmaträtt" utan snarare av det stora utbudet av en mängd fantastiska råvaror, både från det vilda och odlade landskapet. Just denna mångfald kan ses som ett signum och en outtömlig källa till möjligheter här och nu och framöver.

Vi har haft en regional livsmedelsstrategi sedan 2019, som nu har utvecklats, förtydligats och – kan man nog säga – förädlats. Under dessa år har vi lärt oss mycket om länet och dess behov. Strategins relevans måste sägas vara ännu högre idag än när den antogs.

Södermanland är inte oberoende av skeendena i världen runt omkring. Livsmedelsfrågorna rymmer stor komplexitet och bredd av frågor, och leverantörs- och försörjningskedjor påverkas av skiftningar i omvärlden såsom krig, pandemi, klimatförändringar, svängningar i ekonomi, tullsystemen och frihandeln. De stora omvärldsfaktorerna ger direkta och indirekta effekter på lokal och regional nivå.

Livsmedelsstrategin ska fungera som en plattform, en samlingsplats och källa till att hitta samsyn och gemensam handlingskraft för ett mer hållbart, robust och attraktivt Södermanland – en plats där maten är både god, nyttig och hållbar. Helt enkelt där hela värdekedjan runt mat och dryck bidrar till välmående sörmlänningar och de gröna näringarnas tillväxt.

Välkommen till livsmedelsstrategin för
Södermanland – *en matens region!*

Robert Andrén
Landshövding Södermanlands län

Innehåll

FÖRORD	3
DEL I EN REGIONAL LIVSMEDELSSTRATEGI.....	6
Koppling mellan nationell och regional strategi.....	6
Strategins syfte	7
Rådighet, roller, ansvar och genomförande	8
Avgränsning och regional rådighet	9
LÄNETS LIVSMEDELSKEDJA – NULÄGE, BEHOV OCH FÖRUTSÄTTNINGAR	11
Produktionen i länet	11
Den blå näringen	12
Miljönytta och miljöpåverkan	13
Livsmedelskedjans fyra delsektorer	15
Företag och sysselsatta inom livsmedelskedjan	16
STRATEGISKA OMRÅDEN FÖR SÖDERMANLAND	17
Strategiska områden.....	18
1. Regler och villkor – <i>förutsättningar för företagande</i>	18
2. Kunskap och innovation – <i>konkurrenskraft och utveckling</i>	19
3. Konsument och marknad – <i>sörmländsk matidentitet och kvalitet</i>	22
4. Robust livsmedelskedja – <i>infrastruktur och lösningar för mer hållbar produktion & förädling</i>	26
Summering behov, förutsättningar och utmaningar	37
Övergripande mål, uppföljning och förändringslogik	39
Uppföljning – indikatorer som stöd	40
Förändringslogik och grundläggande principer	40
DEL II HANDLINGSPLAN 2026–2030.....	42
Strategiskt område: Regler & villkor – förutsättningar för företagande.....	44
Strategiskt område: Kunskap & innovation – utveckling och konkurrenskraft	45
Strategiskt område: Konsument och Marknad – sörmländsk matidentitet & kvalitet	46
Strategiskt område: Robust livsmedelskedja – infrastruktur och lösningar för mer hållbar produktion & förädling.....	47

Så här läser du regional livsmedelsstrategi och handlingsplan 2026–2030

Dokumentet är uppdelat i två delar samt en bilaga som kommer att revideras årligen.

Del I beskriver kopplingen mellan den nationella och regionala strategin, roller, genomförande samt syfte. Därefter presenteras nuläge, behov och förutsättningar kring länets livsmedelsproduktion, följd av kopplingar till den regionala strategins övergripande mål. Därefter beskrivs övergripande mål, uppföljning och förändringslogik. Avsnittet är avsett att fungera som ett stöd för de olika aktörer som deltar i genomförandet av strategin. De strategiska områden som därefter presenteras utgår ifrån beskrivningen av nuläge och behov. Här ges fördjupade beskrivningar under respektive strategiskt område. Avsnittet besvarar *vad* som behövs för att möta de utmaningar och behov som presenterats. De strategiska områdena utgör basen för handlingsplanen 2026–2030.

Del II, handlingsplan, bryter ner de strategiska områdena i prioriterade insatsområden för perioden. Varje del i handlingsplanen inleds med en kort summering behov, utmaningar och styrkor inom respektive strategiskt område. För fördjupning används Del I strategin. Handlingsplanen är medvetet utformat för att ge en kortfattad orientering. Här beskrivs också utgångspunkter för Länsstyrelsens och Regions Sörmlands arbete samt kopplingar till andra styrdokument och processer.

Bilagan aktivitetsplan, är en bilaga som revideras årligen med utgångspunkt i ett årshjul. Aktivitetsplanen är ett verktyg för att överblicka, samla och följa upp insatser som konkretiserats i det löpande arbetet.

Läs mer om
hur arbetet
genomförs

DEL I En regional livsmedelsstrategi

Södermanlands län har arbetat utifrån en regional livsmedelsstrategi sedan år 2014 (då under namnet Matstrategi). År 2017 beslutade riksdagen om en nationell livsmedelsstrategi som ska öka Sveriges livsmedelsproduktion. Södermanlands regionala livsmedelsstrategi utformades med utgångspunkt i den nationella och antogs att gälla åren 2019–2030. I och med den geopolitiska utvecklingen i världen samt klimatförändringar har livsmedelsförsörjning och därmed strategin fått ökad betydelse. Våren 2025 lanserade regeringen en uppdatering av den nationella strategin, Livsmedelsstrategi 2.0 och gav sedan i uppdrag till region och länsstyrelse att revidera de regionala livsmedelsstrategierna under 2025.

Koppling mellan nationell och regional strategi

Livsmedelsstrategin 2.0 fokuserar på stärkt lönsamhet och konkurrenskraft, samt ökad robusthet i livsmedelskedjan. Den gemensamma jordbruks- och fiskeripolitiken, förenkling för företagen, skatter och kapitalförsörjning samt forskning, innovation och kompetensförsörjning utgör en del av det grundläggande arbetet för att öka livsmedelsproduktionen. De tidigare strategiska områdena Kunskap och innovation, Regler och villkor samt Konsument och marknad är fortsatt gällande. Genomförandet av strategin bygger förutom detta på kraftsamling inom tre fokusområden:

- Ökad robusthet i livsmedelskedjan
- Exportfrämjande
- Svensk kvalitet och gastronomi

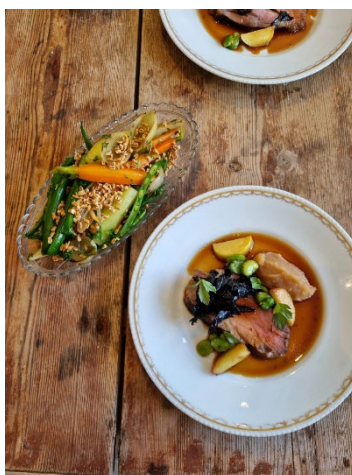
Södermanlands handlingsplan för livsmedelsstrategin har utvärderats vid två tillfällen, år 2022 och 2025. Aktörer i livsmedelskedjan och medborgare efterfrågar tydligare mål och aktiviteter både på nationell och regional nivå. Det efterfrågas också mer kommunikation och att blå näringar som avser havs-, kust- och insjömat, mark- och viltfrågor ges större utrymme. Regler och villkor är ett fortsatt stort och viktigt område på både nationell och regional nivå.

Den reviderade regionala strategin för åren 2026–2030 förtydligar kopplingen till den nationella strategin genom en ny sortering utifrån strategiska områden. Innehållet under respektive strategiskt område tar särskild höjd för utmaningar och möjligheter av vikt för Södermanland.

Strategins syfte

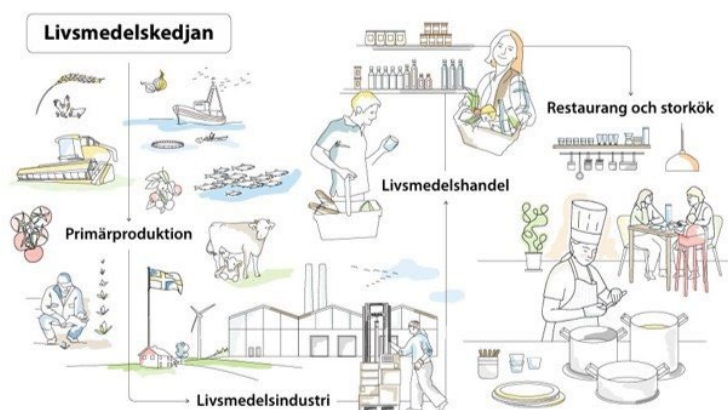
Som helhet ska Södermanlands livsmedelsstrategi ses som en **samlande plattform** som ska underlätta för prioriteringar och utformande av insatser. Strategin spelar olika roller, för olika mottagare och intressenter. Den regionala livsmedelsstrategin är:

- *väglädande* för Länsstyrelsen, Region Sörmlands och kommunernas arbete med att skapa goda förutsättningar för länets livsmedelskedja, och därmed även produktion och förädling av livsmedel i Södermanland.
- *stöttande* i beslutsfattandet och det dagliga arbetet på regional och lokal nivå, främst i implementering av handlingsplanen. Strategin ska synliggöra livsmedelskedjas behov och perspektiv och koppling till andra regionala styrdokument och processer. Strategin ska ge stöd åt parallella processer så som andra regionala strategier, projekt och miljömålsarbete vars fokus och insatser har påverkan på livsmedelskedjan. Strategin ska även underlätta för handläggning och prioritering av insatser och utlysningar av medel.
- *samlande* för näringen och företagsfrämjande aktörer och branschorganisationer, samt samverkande myndigheter.

Figur 1. Huvudrätt Södermanlands landskapsmåltid. Foto: Patrik Arneke.

Rådighet, roller, ansvar och genomförande

Figur 2. Källa Svenska Jordbruksverket

Det formella ägarskapet för länets livsmedelsstrategi ligger hos Länsstyrelsen i Södermanland, i nära samverkan med Region Sörmland.

Roller och ansvar specificeras i såväl handlingsplanen som den årliga aktivitetsplanen, under respektive strategiskt område.

Länsstyrelsen har en delvis operativ roll med en koordinator som samordnar arbetet och fungerar sammankallande. Inom Länsstyrelsens och Regionens respektive roller finns beröringspunkter och gemensamma målgrupper. Länsstyrelsen har ett ansvar för att nationella mål får genomslag i länet och för att främja länets utveckling, medan Regionens roll utgår ifrån det regionala utvecklingsansvaret och Regional Utvecklingsstrategi för Sörmland (RUS) men också egna verksamheter inom Måltidsservice och Sörmlands Naturbruk. Gemensamt kan Region och Länsstyrelse verka för att alla medborgare och företag i Södermanlands ska ha en säker tillgång till dricksvatten, livsmedel, infrastruktur och energi i länet. Båda myndigheterna ska arbeta för synergier mellan genomförandet av strategin och löpande kärnverksamhet, uppdrag och processer.

Den regionala livsmedelsstrategins innehåll spänner även över många delar av det kommunala ansvaret såsom näringsliv och besöksnäring, markanvändning, beredskap, miljö, kontroll och tillstånd, samt inköp och offentlig måltid.

Mycket viktigt för genomförandet är de olika konstellationer som samlar näringen, ansvariga och myndigheter samt även kommunerna. För

genomförandet av livsmedelsstrategin har en styrmodell tagits fram med en organisation för arbetet. Organisationer kan tillkomma eller ändras för regional strategigrupp och branschråd under perioden. Arbetet och vilka som är involverade kan följas i en årlig aktivitetsplan och strategins årshjul.

Styrmodell och roller för Södermanlands regionala livsmedelsstrategi

Styrgrupp	Regional strategigrupp	Branschråd
Länsstyrelsen Södermanlands län Region Sörmland.	Bransch- och medlemsorganisationer samt utvecklings-aktörer med bred och regional räckvidd.	Livsmedelsstrategins referensgrupp med aktörer från jord till bord. Här ingår även kommunerna samt aktörer i den regionala strategigruppen.
Skapar förutsättningar för genomförandet av strategin genom övergripande samordning och tvärssektoriell samverkan inom områden av relevans för strategin.	Säkerställa strategisk samordning samt uppslag kring insatser och projekt på regional nivå. Kunskapsutbyte, förankring och dialog mellan aktörer och regionala myndigheter. Rådgivande vid behov, ej beslutande.	Utbyte och lärande mellan organisationer vars arbete ligger nära livsmedelsstrategin. Branschrådet en del av det strategiska arbetet och är ett forum för dialog kring initiativ och aktiviteter, samt spridning av information mellan regionala myndigheter, samt aktörer och kommuner.

Avgränsning och regional rådighet

Avgränsningar och prioriteringar i den regionala livsmedelsstrategin är nödvändiga för att kunna kraftsamla och få genomslag på olika områden. En grundläggande avgränsning är att frågor som omfattas är av den karaktären att de kan drivas eller mötas på regional nivå.

Dricksvatten har hög och grundläggande relevans för strategin men är inte i första hand fokus, då detta omhändertas av dels beredskapsarbetet hos länsstyrelse och kommun. Faktorer som påverkar våra vattendrag och vattenkvalitet följs också till viss del upp inom miljömålsuppföljningen och arbetet med de nationella miljömålen. Liknande synergier och avgränsningar framgår av strategins handlingsplan.

Det ska också sägas att strategin har sitt fokus i livsmedelsproduktionen och mindre i konsumtionspåverkande fokusområden.

Strategins tillämpning av hållbarhet och andra centrala begrepp

Hållbar mat är en komplex fråga. Det går inte att uppnå bestående hållbarhet utan att ta hänsyn till de tre delar som hållbarhet består av: ekonomisk hållbarhet, social hållbarhet och miljömässig hållbarhet.

I stället för en definition av hållbarhet, förtydligas nedan de åtgärder och aspekter som tillsammans är att betrakta som steg för en mer hållbar livsmedelsproduktion, enligt Regional livsmedelsstrategi för Södermanland.

- Optimering av kvävetillförsel, effektivt markutnyttjande, minskad användning av mineralgödsel och att dränering av jordbruksmark för att minska utsläppen av lustgas.
- Minskad produktion och konsumtion av kött- och mejeriprodukter som balanserar mot behovet av att hålla betande djur för biologisk mångfald och att binda kol.
- Cirkulära flöden genom att restprodukter tillvaratas, och att näringsämnen kan återföras till jordbruksmarken.
- Produktion av fossilfria bränslen, som biobränslen och fossilfri el samt energieffektiviseringsåtgärder.
- Åtgärder som ökar markens kolinlagring: långliggande vallar och betesmarker, minskad jordbearbetning, medvetna val av växtföljder, skyddszoner, mellangröda och fånggröda.
- Våtmarker på mullrik mark och utdikade torvmarker.¹
- Främja biologisk mångfald.
- Minskad användning av bekämpningsmedel.

Hållbar livsmedelsproduktion är således inte uteslutande en fråga om certifiering. En hållbar konventionell produktion kan sträva efter att bli fossilfri och att med nya metoder och tekniker minska beroendet av ändliga näringsämnen och besprutning. Inom livsmedelskedjans övriga led spelar flera åtgärder in. Transporter, minskat matsvinn, cirkulära flöden är några av dessa.

Regional, lokal och närproducerad mat. Begreppen regional och lokal mat beskriver mat som är producerad inom länet, medan begreppet närproducerad mat betyder att varan är odlad eller producerad nära där vi handlar.

¹ [Klimatneutralt Södermanland 2045 - regional klimat- och energistrategi](#) s. 38.

Länets livsmedelskedja – nuläge, behov och förutsättningar

Södermanland är ett län med bördiga jordar, närhet till stora marknader och inte minst med drivna entreprenörer och duktiga mat- och dryckeshantverkare som utgör en motor för besöksnäringen. De naturgivna förutsättningarna tillåter många olika produktionsinriktningar och produktionssätt. Det finns plats för alla typer av lantbruk: mjölkgårdar, spannmålsproducenter, grisuppfödning och grönsaksodling. Utmärkande för Södermanland som matlän är också småskalig livsmedelsproduktion, förädling och mathanverk med årliga festivaler och evenemang.

Produktionen i länet

Primärproduktionen i länet utmärker sig med produktionen av spannmål och fågel. Produktionen av grönsaker och frukt är dock liten, samtidigt som det finns kapacitet att öka trädgårdsproduktionen.

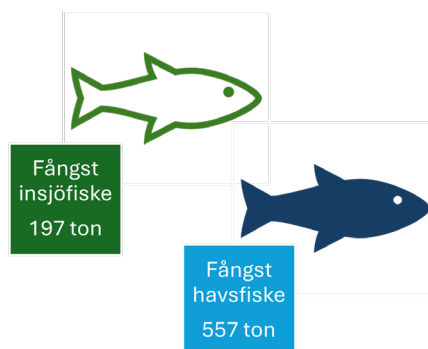
Livsmedel	Livsmedel Produktion (ton)	Produktions- grad (%)	Konsumtion (ton)	Över eller under konsumtion
Nötkött	4 340	63 %	6 802	Under
Griskött	10 140	110 %	8 865	Över
Fårkött	180	36 %	499	Under
Mjölkprodukter	71 942	72 %	99 700	Över
Slaktkycklingar	21 900	336 %	6 521	Mycket över
Ägg	1 192	27 %	4 428	Under
Matpotatis	1 322	5 %	25 449	Mycket under
Havre	31 600	2 158 %	2 502	Mycket över
Vete	213 115	10 472 %	2 035	Mycket över
Tomat	91	3 %	2 994	Mycket under
Morot	22	0,7 %	3 023	Mycket under
Sallad	8	0,5 %	1 616	Mycket under
Lök	7	0,25 %	2 753	Mycket under
Gurka	35	1,8 %	1 856	Mycket under
Vitkål	203	22 %	898	Under
Äpple	12	0,27 %	4 491	Mycket under

Produktionen i Södermanland uttryckt som % av konsumtionen i länet (2020).

Källa: [GAP-analys Södermanland 2022.pdf](#).

Den blå näringen

Det småskaliga yrkesfisket har historiskt varit en central del av kustsamhället och det bidrar både med lokal matförsörjning och upprätthåller kulturella och sociala värden kopplade till fisket. Strömming utgör ryggraden i yrkesfisket längs ostkusten och har stor potential att vara viktig i många kök.²

Figur 3. Fångst av fisk i insjö och havsfiske i Södermanland år 2019. Källa: GAP-analys Södermanland 2022.

I Södermanland finns både insjö- och havsfiske men utövarna är få.

Någon fullständig bild över det svenska insjöfiskets omfattning finns inte. De officiella siffrorna innefattar endast de yrkesfiskare som är licensierade. Fiskare som äger eget vatten kan fiska utan licens och de i statliga vatten nödvändiga tillstånden. Det finns tio registrerade yrkesfiskare i Hjälmarén och elva i Mälaren och fyra kustfiskare som tillhör Södermanland år 2025. Generationsväxling, bristande lönsamhet och varierande tillgång på fångst påverkar förutsättningarna för fiskenäringen.³ I dagsläget är merparten av de kommersiella fiskebestånden i Östersjön i dåligt skick och flera fiskebestånd har kollapsat eller starkt påverkad reproduktionsförmåga⁴.

Landbaserat vattenbruk har lyfts fram som en produktionsgren med potential och lösning för att möta efterfrågan på tillgång till fisk. I Södermanland har det pågått satsningar på att skapa förutsättningar för företag inom vattenbruk men det finns idag ingen kommersiell aktör.

Regional och storregional självförsörjningsgrad

Sverige i stort har precis som Södermanland och Mälarenregionen en låg självförsörjningsgrad i förhållande till vad som konsumeras.³ GAP-analys Södermanland från 2022 visade att det produceras stora mängder spannmål i länet och att det finns tillgång på vissa animaliska livsmedel så som griskött och slaktkyckling i förhållande till konsumtionen i länet, se tidigare tabell ovan. Analysen tar dock inte hänsyn till vare sig hur en näringsriktig kost ser ut eller insatsmedel som krävs för att upprätthålla produktionen så som drivmedel, foder, gödsel och utsäde.

² Resursfisk 3.0 – strömmingen och skarpsillens återkomst på var mans tallrik, Länsstyrelsen Stockholm, 2025

³ Det småskaliga kustfiskets förändrade förutsättningar och mervärden. SLU, Emil Sandström

⁴ Fiskarna i Östersjön, Faktaunderlag från Stockholms universitet, 6 januari 2026

En annan analys som genomförts i länet är beräkningsmodellen *Försörjningsbalans* som är framtagen av Hushållningssällskapet år 2025. Modellen illustrerar länets produktion av livsmedel inklusive foder, i relation till länets beräknade energibehov i kalorier för dess invånare. Enligt analysen har Södermanland en försörjningsbalans på 136 procent i rena kalorier, vilket motsvarar ett år, fyra månader och elva dagars livsmedelsförsörjning för invånarna sett till enbart energibehov. Modellen bygger på antaganden om tillgång till insatsvaror och infrastruktur, vilket gör att bedömningar av sårbarhet avseende livsmedelsförsörjningen bör göras med försiktighet. Modellen tar inte heller hänsyn till hållbarhet för livsmedel och behov av förädling för att kunna konsumeras eller behov av andra näringsämnen som krävs över tid.

Miljönytta och miljöpåverkan

Inget av de nationella miljömålen bedöms regionalt nås i Södermanland, även om två är nära (naturlig försurning och frisk luft). Den biologiska mångfalden minskar och viktiga livsmiljöer försvinner. Utsläppen av växthusgaser är fortsatt höga och det behövs insatser för att nå klimatmålen. Energianvändningen domineras av fossila bränslen och elproduktionen i länet täcker mindre än en femtedel av elen som konsumeras.⁵

Medeltemperaturen i Sverige har ökat med 1,7 grader, vilket redan idag påverkar lantbruket. Med ökade temperaturer kan växtodlingssäsongen förlängas vilket å ena sidan kan medföra odling av nya grödor men extremväder såsom torka och skyfall innebär också stora produktionsförluster och var redan år 2025 en utmaning för primärproduktionen. Lantbrukare kommer behöva förändra sina produktionsmetoder och öka sin beredskap för förändrade förutsättningar. Ökade temperaturer innebär också svårigheter såsom skadeinsekter, fler och nya växt- och djursjukdomar, ett ökat ogrästryck och arter som kan förstöra lokala ekosystem.⁶

Jordbruket och miljön

Lantbruket påverkar miljön, både positivt och negativt men är också beroende av den. Den lokala produktionen formar och påverkar landskapet. Insekters pollinering och jordbruksmarkens förmåga att binda koldioxid är exempel på ekosystemtjänster som är kopplade till livsmedelsproduktionen. En positiv miljöpåverkan som livsmedelsproduktionen medför är betande djurs bidrag till den biologiska mångfalden när markerna betas.

⁵ Remissversion Sörmlands regionala utvecklingsstrategi, sida 9

⁶ [Temperaturens ökning i Sverige sedan 1800-talet – SMHI](#)

I Sverige följs 16 miljö kvalitetsmål som beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Flera av dessa har kopplingar till Jordbruket och livsmedel. 13 av målen följs upp på regional nivå. År 2025 bedöms inget av de miljömål som följs upp på regional nivå i Södermanland nås, men två av målen är nära att nås. Det genomförs mycket miljörelaterat åtgärdsarbete i länet, positiva effekter kan utläsas från de insatser som görs, men det är inte tillräckligt.⁷

Växtskyddsmedel är bekämpningsmedel som används för att skydda växter eller växtprodukter mot olika former av skadegörare. De används i huvudsak inom jordbruk, skogsbruk och för trädgårdsändamål men även av konsumenter. Eftersom växtskyddsmedel ofta appliceras direkt på växter eller i jorden finns risk att ämnena hamnar i den omgivande miljön direkt eller via avlopp. De verksamma ämnena i växtskyddsmedel har egenskaper för att bekämpa levande organismer och användningen av medlen kan medföra risker för andra organismer än de som avses att bekämpas, det vill säga risker för människor, djur och miljön. Under de senaste 20 åren syns ingen generell minskning vad gäller risken för hälsa eller miljö i Sverige enligt Kemikalieinspektionens riskindex. För att nå en cirkulär ekonomi behöver beroendet av kemiska växtskyddsmedel minska genom en utveckling av uthålliga odlingsystem, där farliga ämnen inte återcirkuleras.⁸

Övergödningen är ett allvarligt miljöproblem i länet och starkt kopplad till jordbruks- och avloppsfrågor. För miljömålet *Ingen övergödning i Södermanland* observeras inte någon förbättring men inte heller försämring men det innebär också att målet om ingen övergödning inte förväntas nås till 2030 med tidigare och pågående insatser. Endast en femtedel av länets sjöar och vattendrag har god ekologisk status.⁹ Åtgärdsprogrammet från Vattenmyndigheterna som beslutats av regeringen visar på ett stort behov av åtgärder som måste utföras av många olika aktörer. Takten i åtgärdsarbetet måste öka.

Jordbrukets klimatpåverkan kommer framför allt från biologiska (biogena) processer kopplade till djurhållning och växtodling. Det är svårt att reducera biogena utsläpp kraftigt samtidigt som livsmedelsproduktionen bibehålls. Regeringen menar i Livsmedelsstrategi 2.0 att det är svårare att minska utsläppen från

⁷ Regional årlig uppföljning av miljömålen Södermanlands län, år 2025

⁸ Sveriges miljömål <https://www.sverigesmiljomal.se/etappmalen/anvandningen-av-vaxtskyddsmedel/>

⁹ Regional årlig uppföljning av miljömålen 2025 för Södermanlands län

jordbruket än från många andra sektorer. Det finns också stora svårigheter att mäta biogena utsläpp med tillräcklig precision och effekten av åtgärder är dessutom svår att verifiera.¹⁰ I internationell jämförelse är svenskt jordbruk klimateffektivt med låga utsläpp per producerad enhet. Regeringen menar i 2.0 att en satsning på svensk livsmedelsproduktion kan därför i sig ses som en satsning på en minskad klimatpåverkan på global nivå.¹¹

Enligt Livsmedelsstrategi 2.0 ska den globala efterfrågan på livsmedel mötas med en produktion med så låga klimatavtryck som möjligt.

Livsmedelskedjans fyra delsektorer

Primärproduktion: Primärproduktion är ett begrepp som används för att beskriva verksamheter på gård eller liknande nivå. Att odla och skörda grönsaker, föda upp djur före slakt, producera ägg och mjölk, fiska och jaga är några exempel. Även att plocka och samla in vilda produkter, som bär och svamp, musslor och kräftor ingår. Exempel på primärprodukter är spannmål, ägg, mjölk och honung. Primärproduktionen är starten på livsmedelskedjan.¹²

Primärproduktion refererar till den verksamhet där mark används för att producera livsmedel, foder och andra produkter genom odling av växter och uppfödning av djur.¹³

Livsmedelsindustrin är mångfacetterad och består av både industriell och hantverksmässig produktion. Produktionen spänner över en stor bredd av produkter och delsektorn består av små, hantverksmässiga mikroföretag såväl som ett antal större företag.¹⁴

Livsmedelshandeln består av två övergripande branscher, detaljhandel och partihandel. Detaljhandeln innefattar direktförsäljning till konsument, i fysisk butik och genom e-handel. Partihandeln kan beskrivas som grossister och leverantörer till butiker, restauranger, hotell och annan verksamhet.¹⁵

Restaurang och storkök utgör – vid sidan om detaljhandeln – slutledet i livsmedelskedjan. Det vill säga de branscher som möter slutkonsumenterna. Sektorn omfattar allt från små, familjeägda restauranger till storkök som serverar skolor, sjukhus och företag samt catering.¹⁶

¹⁰ Livsmedelsstrategi 2.0

¹¹ Livsmedelsstrategi 2.0 sida 20

¹² [Grundvillkor – Livsmedel växtodling \(SMR 5\) – Jordbruksverket.se](#)

¹³ [FAQ – Lantbruk – Frågor och svar 2023 | nbk.kalmar.se](#)

¹⁴ [2024 livsmedelssektorns kompetensförsörjning en syntesrapport 0476.pdf](#) sida 25

¹⁵ [2024 livsmedelssektorns kompetensförsörjning en syntesrapport 0476.pdf](#) sida 30

¹⁶ [Resturang_04_Södermanlands_län_20250515.pdf](#) sida 5

Företag och sysselsatta inom livsmedelskedjan

Nedan ges översiktlig bild av delsektorerna inom livsmedelskedjan.

Behov, styrkor och utmaningar inom livsmedelskedjan beskrivs därefter tematiskt, inom ramen för de strategiska områdena.¹⁷

År 2025	Primär- produktion	Livsmedels- industri	Livsmedels- handel	Restaurang & storkök
Antal företag	2 400 (minskar)	120 (ökar)	300 företag (ökar)	700 företag (ökar)
Företags- struktur	Små företag, inga företag med 50 eller fler anställda. Vanligast: Enskilda firmor, följt av AB.	Två företag med 50 eller fler anställda. Vanligast: AB följt av enskilda firmor.	Stort antal små företag, Fyra företag med 50 eller fler anställda. AB vanligast, följt av enskilda firmor.	Störst andel små företag, i landet. AB vanligast, följt av enskilda firmor. Ett företag med 50 eller fler anställda.
Nyföretagande	Relativt högt: 1,5 per 100 befintliga företag.	Högre än riks-genomsnitt et: 11 per 100 befintliga företag.	Högre än riks- genomsnittet: 11 per 100 befintliga företag.	Högst i riket: 11,4 per 100 befintliga företag.
Sysselsatta	1 600 personer (minskar)	1 600 personer (ökar)	3037 (ökar, men lägre än rikets ökning)	3 400 personer (ökar)
Demografi ¹⁸	Till stor del män. 37% av sysselsatta är 60–74 år. 94 % av de syssel- satta är inrikesfödda.	Till stor del män. 9% av de syssel-satta är 60–74 år. Ca 50% av de sysselsatta är utrikesfödda.	Något större andel kvinnor. 7,4% av de sysselsatta är 60–74 år. 23% av de sysselsatta är utrikesfödda.	Mycket jämn könsfördelning . Låg medel- ålder. 45% av de sysselsatta är utrikes- födda.

¹⁷ WSP: [Primärproduktion_04_Södermanlands_län_20250515.pdf](#),
[Livsmedelindustri_04_Södermanlands_län_20250515.pdf](#),
[Livsmedelshandel_04_Södermanlands_län_20250515.pdf](#), [Resturang_04_Södermanlands_län_20250515.pdf](#)

¹⁸ Specialisering definieras som andelen sysselsatta i primärproduktionen i länet relativt riket.

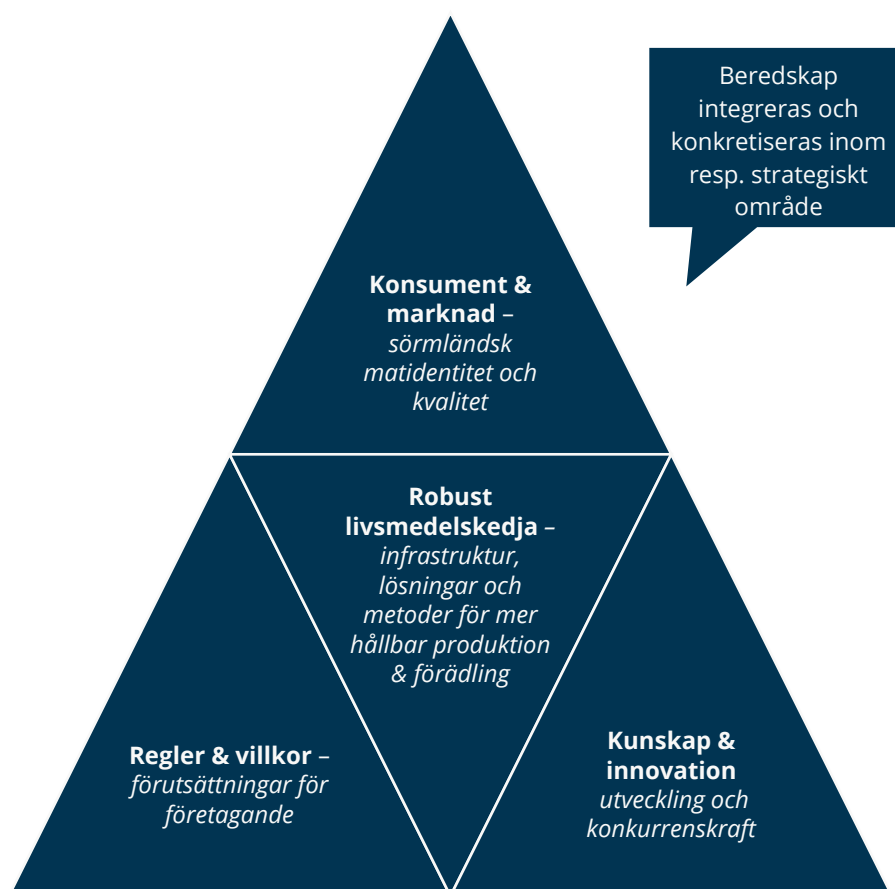
Strategiska områden för Södermanland

Med utgångspunkt i den tidigare regionala livsmedelsstrategin samt nationella strategin och 2.0 utgår Södermanlands livsmedelsstrategi för 2026–2030 från fyra strategiska områden. Under dessa har de främsta utmaningarna och möjligheterna för livsmedelskedjan i länet sorterats in.

De strategiska områdena utgör ramar för insatser och samverkan under perioden. Under varje strategiskt område sammanfattas de förutsättningar, utmaningar och möjligheter som arbetet framgent behöver möta.

Placeringen av de strategiska områdena i figuren är medveten.

Bottentriangelarna (**Regler & villkor** samt **Kunskap & innovation**) ska ses som en bas för att kunna möjliggöra triangeln i toppen (**Konsument & marknad**). Beredskap integreras i respektive strategiskt område medan triangeln i mitten är medvetet centrerad.

Strategiska områden

1. Regler och villkor – *förutsättningar för företagande*

För företag inom livsmedelskedjan finns ett stort antal regler att efterleva som syftar till att garantera att maten är säker samt lever upp till ställda krav. Regler och villkor handlar även om tillstånd och stöd. Regler, villkor och förordningar bestäms ofta på nationell nivå av regering, riksdag och andra myndigheter, som Jordbruksverket eller Livsmedelsverket men även på internationell nivå av EU. Därför är det svårt att påverka reglernas utformning på lokal och regional nivå men regionala myndigheter kan lyfta frågor till myndigheter på nationell nivå. På regional och lokal nivå finns också rådighet över service och bemötande, information samt rådgivning när det gäller regler, stöd och kontroller.

Regelförenkling och samordning av kontroller

Mycket har gjorts och görs för att förenkla för företagare inom livsmedelskedjan. Utvecklingspotentialen är stor vad gäller ökad samsyn, samarbeten och kunskapsutbyten. Det är viktigt med kontinuitet för att omhänderta tidigare insatser och upparbetad kunskap. Det behöver göras prioriteringar och målformuleringar som följs upp inom myndigheterna. Information behöver tillgängliggöras och finnas i olika form för att möta olika behov hos målgruppen. Vissa har exempelvis sökt sig till yrken av mer praktisk karaktär, just för att man hellre arbetar fysiskt än sätter sig in i lagstiftning och förordningar men det kan vara svårt även för den insatta att ta till sig tung regel där utkomsten inte alltid är tydlig. Det är viktigt att arbeta med att göra det möjligt att bättre förstå och kunna leva upp till de regler, tillstånd och kontroller som är aktuella för just den företagaren.

För den enskilde företagaren handlar det många gånger om en rad olika regelverk och kontakt med olika myndigheter. Många företagare upplever att samordningen av dessa regelverk behöver förbättras.

Hållbar upphandling

Upphandling är en annan aspekt av förutsättningar för företagande. Med hjälp av hållbarhetskriterier och tydliga krav kan upphandlande organisationer bidra till att premiera livsmedelsproduktion som lever upp till ställda krav.

Hållbarhetskriterierna styr mot de svenska miljökvalitetsmålen. Det bidrar även till ett gott djurskydd, djurhälsa och djurvelfärd. Syftet med hållbarhetskriterierna är att underlätta för upphandlande organisationer att ställa krav som omfattar hållbarhetsaspekter vid produktionen av livsmedelsprodukter och på så sätt öka efterfrågan på varor som lever

upp till hållbarhetskrav genom upphandlande organisationers köpkraft och hållbarhetshänsyn. Genom enhetliga formuleringar och tydlig kommunikation skapas förutsägbarhet för tänkbara leverantörer.¹⁹

2. Kunskap och innovation – konkurrenskraft och utveckling

Som strategiskt område rymmer Kunskap och innovation en bredd av frågor, från kompetensförsörjning till företagens och branschens möjligheter att löpande utvecklas.

Livsmedelssektorn och lantbruket utvecklas ständigt. Systematik och samverkan är nycklar för att större förändringar på sikt ska kunna komma till stånd och vi behöver gemensamt stötta initiativ genom samordning och ökad möjlighet att nyttja hållbara lösningar. Att implementera väl beprövade såväl som nya lösningar och kunskap medför flertalet möjligheter för lantbruket men också för förutsättningarna för en grön omställning av primärproduktion²⁰ Nedan sammanfattas några av de främsta behoven och utmaningarna kopplat till det strategiska området Kunskap och innovation.

Behovet störst inom primärproduktionen och restaurang

Utmaningar kring kompetensförsörjning finns inom flera av livsmedelskedjans delsektorer men behoven är större inom primärproduktionen och restaurang. Utmärkande för primärproduktionen är att frågorna fått ökad prioritet bland annat till följd av att så många som är verksamma i primärproduktionen är äldre, i kombination med ett ökat fokus på inhemsk produktion av livsmedel. Lantbruket brottas också med det faktum att många unga inte kommer i kontakt med näringen i sin vardag. Restaurangnäringen som potentiell bransch att utbilda sig och arbeta inom är mer synlig i mångas vardag och är ett tillgängligt instegsjobb. Restaurang kan dessutom gynnas av det ökande intresse för mat och matlagning i samhället. Branschen har samtidigt utmanats kraftigt i och med pandemins effekter på såväl lönsamheten som att arbetskraft under pandemin ställde om till arbete i andra branscher. För ett län som Södermanland, vars varumärke är starkt förknippat med upplevelser och produkter inom mat och dryck så kan behovet inom restaurang ses som särskilt angeläget. Närheten till Stockholms restaurangscen kan utgöra en form av konkurrens. Att möta upp råvarors och produkters kvalitet med duktiga kockar, och starkt värdskap är dessutom en fråga om att stå sig i konkurrensen om nationella och internationella besökare.

¹⁹ [Hållbarhetskriterier för livsmedel och måltidstjänster | Upphandlingsmyndigheten](#)

²⁰ Research for AGRI Committee - Impacts of the digital economy on the food chain and the CAP K. Soma; M.-J. Bogaardt; K. Poppe; S. Wolfert; G. Beers; D. Urdu; M. Pesce; M. Kirova; C. Thurston; C. Monfort Belles

Intresset för lantbruk behöver öka och väckas tidigt

Intresset för de gröna näringarna behöver öka för att kunna möta behovet av kompetens och arbetskraft inom sektorn. Sökande till gymnasieprogram inom livsmedel och primärproduktion samt andelen som söker naturbruksprogram i samtliga kommuner i Södermanland ökade under perioden 2019 till 2024 vilket indikerar ett stigande intresse.

Löpande dialog med primärproducenter i länet samt även representanter för offentlig måltid visar även på en tydlig efterfrågan av att intresset för, och kunskap om livsmedelsproduktion väcks tidigt. Vikten av att öka samverkan med skolan med såväl rektorer som pedagoger för att frågorna ska ta större plats i undervisningen är ett tydligt önskemål. Behovet berör inte bara barn och ungas relation till mat, utan handlar också om kost, hälsa och dess effekt på skolresultat.

Påverkansfaktorer kring ungas val av utbildning inom lantbruk

Studien Framtidens lantbrukare (2023) från Ungdomsbarometern belyser bland annat ungas syn på lantbruket som bransch. En övergripande slutsats är att de mest problematiska associationerna till branschen är att det är så pass få unga som anser att branschen har attraktiva arbetsgivare, att branschen anses vara relativt otrygg och inte heller ses som en framtidsbransch. Endast 1 av 20 unga kan tänka sig ett permanent jobb i lantbruket, och lika få övervägde naturbruksprogrammet inför gymnasiet. Naturbruksprogrammet har likt andra yrkesprogram ett synlighetsproblem.

Kännedomen om branschen och utbildningar som leder till jobb är låg, och lantbruket upplevs som smalt. Få vet vad naturbruksprogrammet innebär eller vilka utbildningar SLU erbjuder. Studien visar även att elever upplever negativa attityder från både unga och vuxna. Elever med höga betyg upplever sig ha blivit avrådade från programmet men elever som går programmet är mycket nöjda med sitt val. Unga är generellt väldigt intressestyrda, och intresse tycks enligt studien vara en ännu starkare drivkraft hos naturbrukselever.²¹

Jämställdhet och inkludering i livsmedelskedjan

År 2020 var 27 procent av de förvärvsarbetande inom jordbruk, skogsbruk och fiske i länet, kvinnor, vilket är lägre än riksgenomsnittet. Kvinnors arbete och företagande är ofta osynligt i statistiken, vilket riskerar att förutfattade föreställningar påverkar rekrytering. Förbättrad jämställdhet inom de gröna näringarna är viktig för att locka fler unga.²²

²¹ Ungdomsbarometern, 2024, Jordbruksverket, Framtidens lantbrukare (2023)

²² Kartläggning Fördjupning och förslag Branschforum inom gröna näringar, sida 3–4

Andelen utrikesfödda varierar stort mellan livsmedelskedjans olika delsektorer, från att vara kraftigt underrepresenterad inom primärproduktionen, till en mer jämn fördelning inom Livsmedelsindustri och restaurang. Inom livsmedelshandeln är omkring en fjärdedel av de sysselsatta utrikesfödda.

Dom flesta med naturbruksutbildning arbetar utanför branschen

Lika viktigt som inflödet till utbildningar är frågan om etablering på arbetsmarknaden. För de med naturbruksutbildning är den så kallade matchade förvärvsgraden lägre än för många andra gymnasieutbildningar. Detta gäller Södermanland och riket i stort. Dom flesta med naturbruksutbildning finns med andra ord utanför branschen. Inom restaurang och livsmedel är matchningsgraden högre²³.

Sviktande intresse för restaurang trots möjligheter till arbete

Enligt arbetsförmedlingens yrkesprognoser är de yrken som antas ha stora möjligheter till arbete (på fem års sikt) bartendrar, hotellreceptionister, kockar, köksmästare, restaurang- och köksbiträden samt servitörer.²⁴ Dialog med restaurangföretag som genomfördes under förarbetet till den reviderade strategin bekräftade utmaningen med att säkerställa kompetens, samt behovet av att arbeta med lärande på arbetsplatsen, även för de som gått restaurangutbildning på gymnasienivå. Branschforum för Turistindustrin för löpande dialog med näringen utifrån kompetensförsörjning och bekräftar att attraktionskraften för yrkesutbildningar kopplat till delsektorn, framför allt inom kockyrket, behöver stärkas för att fler ska välja dessa utbildningar.

Teknik och utveckling

Lantbruket och livsmedelsproduktionen står inför många utmaningar, inte minst med tanke på klimatförändringarna som förändrar miljö och förutsättningarna för livsmedelsproduktion. För att begränsa negativ påverkan på miljön och tackla de utmaningar som finns behövs nya lösningar och systemförändringar inom livsmedelssektorn. För lantbruk och små livsmedelsföretag kan det vara svårt att investera i ny teknik och kostnaderna för att investera är ofta stora samtidigt som företagaren står ensam med risken om tekniken inte skulle fungera. Plattformar, idéverkstäder och arenor som finns för att ge företagare möjligheter att testa och ta fram nya idéer, produkter, metoder och tekniker är viktiga i det regionala arbetet.

Systemet kring företagen i livsmedelskedjan

Samtliga delsektorer inom länets livsmedelskedja har en företagsstruktur

²³ [Branschforum turistindustrin okt22](#) sida 4

²⁴ [Branschforum Turism 2025](#)

av små företag. I länet finns ett stort antal aktörer som både enskilt och tillsammans driver frågor och utvecklingsarbetet för olika delar av livsmedelskedjan, inom länets gränser men också storregionalt och nationellt. Därtill finns företagsfrämjande aktörer som genom finansiering från länsstyrelsen, regionen eller andra finansiärer erbjuder rådgivning och insatser för företagare inom kedjan. Det finns också en rad företagsfrämjare som inte erbjuder branschspecifikt stöd, men som likväl kan stötta företagen inom livsmedelskedjan, såsom Almi och Nyföretagarcentrum. Kännetecknande för aktörer i länet är ett starkt underifrån perspektiv, och att arbetet grundats ur egna initiativ, med stort fokus på företagarperspektivet.

Kompetensbehoven inom den gröna sektorn har stor bredd och kräver enklare grundutbildningar såväl som spetskompetens inom olika områden.²⁵ Södermanland har varken ett lantbruksuniversitet eller en Restauranghögskola inom länet. Trots att den spets som lärosäten av det slaget erbjuder saknas, så är Mälardalens universitet en regional resurs som kan tillvaratas bättre. Därtill finns Campus Nyköping som driver flera utbildningar av relevans, och Södermanlands Naturbruk med Öknaskolan, och Region Sörmland som huvudman. Det starka system av regionala aktörer som driver utvecklingsfrågor inom såväl primärproduktionen som mathantverk, förädling och måltidsturism kan stärkas ytterligare med ökad regional samordning med lärosäten och utbildningar.

3. Konsument och marknad

– sörmländsk matidentitet och kvalitet

Livsmedelsstrategi 2.0 betonar svenska livsmedels mervärden och att Sverige inte kan konkurrera med låga priser, men med kvalitet och värden som miljö- och klimatnytta, starkt djurskydd, låg antibiotikaanvändning, säkra vegetabilier och ett rikt odlingslandskap. Svensk gastronomi ger synliga mervärden som unika smaker och råvaror som är svåra att ersätta, samt osynliga mervärden som stärkt livsmedelsberedskap och lägre klimatavtryck jämfört med importerade produkter.

Södermanland erbjuder både herrgårdsmiljöer, restauranger och butiker på gårdar, naturupplevelser och stadskärnor. I alla typer av resmål kan maten ta plats och spela roll. Ett signum för länet är hög närvaro och aktivitet bland småskaliga producenter och förädlare och mathantverkare. En rad återkommande aktiviteter, festivaler och events

²⁵ Från uppföljning Regional livsmedelsstrategi 2025

med koppling till mat och dryck har under åren drivits och synliggjort den sörmländska matidentiteten.

Södermanland har fördelar genom sitt läge nära Mälardalen, vilket ger en stor marknad och möjlighet att locka besökare. Den köpstarka regionen skapar affärsmöjligheter för lantbrukare och producenter, med efterfrågan på allt från mathantverk och specialprodukter till spannmål, mjölk och potatis av hög kvalitet. Matintresserat ökar, men kunskapen om ursprung, hälsa och miljö behöver stärkas.

Den sörmländska matidentiteten

Regeringen vill bidra till ökad småskalig livsmedelsproduktion i hela landet och underlätta för restauranger, kockar och andra aktörer att utveckla måltidsturismen. Livsmedelsstrategi 2.0 tar upp att det finns en potential i att stärka den gastronomiska identiteten på lokal och nationell nivå. Regeringen anser att kunskap om de svenska mervärdena är en förutsättning för att konsumenternas motivation att välja svensk mat. Samtidigt är det angeläget att öka kunskapen om hur kvalitativ, ofta småskalig, mat och dryck produceras.²⁶ På detta område är Södermanland ett starkt län. Här finns aktörer och företags med stor handlingskraft och intresset för sörmländsk mat och mathantverk är stort, och ökande.

I Södermanland anordnas också ett flertal matevent så som Aptitrundan vår och höst, matmarknader och dryckesfestivaler. Dessa evenemang fortsätter att växa och öka i popularitet. Exempelvis har mat- och dryckesrelaterade festivaler och event har ökat, från tre event med totalt cirka 93 000 besökare 2022, till tre event och omkring 107 000 besökare 2023, och sju event som tillsammans drog uppskattningsvis 138 000 besökare 2024.

Det finns produkter som är särskiljande för Södermanland så som rabarber och Åkerö äpple samt vanligt förekommande råvaror som vildsvin, hjort, gös och naturbeteskött. Södermanland har råvaror av hög kvalitet från primärproducenter och är rikt på vilda råvaror som svampar och andra ätbara växter från naturen. Det finns en potential i att arbeta ännu mer utifrån säsong.²⁷

Det sörmländska landskapet är också en del av den sörmländska matidentiteten. Odlade fält, skog och betesmarker växlar genom länet

²⁶ Livsmedelsstrategi 2.0 sida 52

²⁷ Gastronomisk workshop, +Katrineholm 2025

och här finns både kust och insjöar. Den storskaliga primärproduktionen bidrar i hög utsträckning till ett öppet landskap. Betande djur från småskaliga gårdar bidrar till såväl biologisk mångfald som länets kulturmiljö. Det odlade och betade landskapet bidrar till Södermanlands livsmiljöer och stärker länets attraktionskraft och estetiska värden. Livsmedelsproducenterna, såväl storskaliga som småskaliga bidrar med andra ord till upplevelsen av Södermanland.

Sörmländska drycker får ta allt större plats och profilerar sig i sammanhang både regionalt och nationellt. Flera sörmländska dryckesproducenters produkter har återkommande serverats vid nobelmiddagarna de senaste åren och intresset för lokalproducerade alkoholfria och alkoholhaltiga drycker ökar. Utöver äppelmust, öl och hantverkscider återfinns även flera vingårdar i Södermanland och sprittillverkningen utvecklas. De nya möjligheterna med gårdsförsäljning kan sannolikt bidra till ökad synlighet för de sörmländska dryckerna. Samverkan mellan dryckesproducenter, mathantverkare och restauranger gynnar och förstärker den sörmländska matidentiteten och även besöksnäringen.

Som starkt matlän finns mycket god potential att fortsätta utveckla den gastronomiska kunskapen och måltidsupplevelserna i länet. Strategiska inspel som tagits in under revideringen av strategin pekar ut vad som krävs att fortsatt uppbära det framgångsrika arbete som sker i matlänet Södermanland. Arbetet omfattar återkommande aktiviteter som matfestivaler och evenemang samt kampanjer för att öka kunskapen om lokala livsmedel och omställning hos restauranger och offentliga kök. Företag får stöd i att använda lokala råvaror i marknadsföring, storytelling och menyplanering, medan producenter får hjälp att identifiera rätt kundmålgrupper.

Möjligheterna att bredda och utveckla den sörmländska matidentiteten stärks när fler perspektiv, kunskaper och mattraditioner tas tillvara. De erfarenheter, rätter och hantverk som personer med utländsk bakgrund besitter är en viktig resurs för att utveckla ett mer variationsrikt och samtida sörmländskt matutbud.

Konsumenter, matvanor & matmiljöer

Etablerade event som Aptitrundan, matmarknader, festivaler, digitala kampanjer är viktiga för att synliggöra lokal mat för såväl invånare som besökare, men gör nödvändigtvis inte maten mer tillgänglig i vardagskonsumtionen och att den syns på butikshyllorna. I en undersökning gjord bland prenumeranter på Södermanlands Matklusters nyhetsbrev svarade 80 procent att det var viktigt med ett bra och brett

utbud av lokala produkter inom dagligvaruhandeln, och att det gör butiken mer attraktiv. Hela 98 procent sa att de var beredda att betala mer för lokala produkter. Att kunna handla lokala produkter är viktigt vid valet av butik. Undersökningen visade även att gårdsbutiker, REKO-ringar och köp direkt från producenten kom högt upp i rankningen när det gäller hur respondenterna köpte in lokala produkter.

Logistik är en faktor som inte bara utmanar producenter och offentlig sektor. Det försvårar även för butiker och restauranger som vill köpa in lokalproducerade produkter. En regional kartläggning av hinder för lokala producenter att nå dagligvaruhandeln visar att kraven på logistik, spårbarhet och märkning är svåra att möta, medan butiker oroar sig för leveranssäkerhet, pris, lager och brist på tid och kunskap hos personalen.

Därtill finns andra strukturella utmaningar som berör lönsamheten inom livsmedelskedjans olika delsektorer. Utmaningarna handlar i sin tur om förutsättningar för livsmedelsproduktionen och därmed för en robust livsmedelskedja. Problematiken fördjupas därför under det avsnittet.

Konsumtion av livsmedel påverkas också av fler faktorer än individuella val, såsom hur mat marknadsförs, diskuteras och görs tillgänglig. Begreppet *Matmiljö* ringar in detta och handlar om de platser och situationer där människor möter mat. Sociala, fysiska, ekonomiska och politiska faktorer påverkar vilken mat konsumenter köper, äter och tycker om. Matmiljön har stor betydelse för vad människor äter och kan påverka så att skillnader i hälsa mellan olika grupper både kan öka och minska. Matmiljön kan delas i två delar:

- Samhälleliga förutsättningar (exempelvis tillgång, pris, säljstrategier, reglering kring hur livsmedel får marknadsföras och säljas samt märkning, information och marknadsföring)
- Personliga faktorer (exempelvis tillgänglighet, tid, kunskap, köpkraft, bekvämlighet, normer och preferenser).

Offentlig måltid – en viktig spelare

Kommunerna och regioner har, vilket också påtalas i Livsmedelsstrategi 2.0, en stor påverkan på förutsättningarna för livsmedelsproduktionens utveckling. De offentliga köken är stora konsumenter av livsmedel genom inköp till måltider inom vård, skola och omsorg. Dessa måltider har också ett viktigt signalvärde, inte minst inom förskola och skola, och har potential att utvecklas ytterligare.

Regeringen vill fortsatt arbeta för att utveckla den offentliga måltiden

och bidra till att den stärker svensk livsmedelsproduktion och försörjningsberedskap.²⁸ Hos de sörmländska kommunerna finns det en vilja från kostchefer och måltidsplanerare att handla mer lokalt och flera aktiviteter görs inom området för att nå detta.

Ett antal utvecklingsprojekt har bedrivits för att adressera lösningar för mer lokal mat i de offentliga köken. Som ett resultat av detta har även en digital plattform utvecklats för att underlätta för affärer mellan lokala producenter och offentliga kök. Slutsatser från projekten visar att logistik, ekonomi, brist på tid och resurser samt behov av långsiktiga avtal är hämmande faktorer. Den offentliga måltiden behöver politiska uppdrag och budget för att öka andelen lokal mat.

Upphandlingsrelaterade frågor samt logistik, omlastningscentraler och beredskapslager är särskilt viktiga faktorer för att underlätta lokala inköp och stärka livsmedelskedjan i Södermanland samt att utveckla producenternas förmåga att kunna ta till sig och nå upp till kraven som ställs i upphandlingarna.

4. Robust livsmedelskedja – infrastruktur och lösningar för mer hållbar produktion & förädling

Livsmedelsproduktionen måste öka för att möta behovet från befolkningen samtidigt som utsläppen måste minska för att nå Parisavtalets mål. Regeringen vill se en modern livsmedelsberedskap som är anpassad efter hur livsmedelskedjan ser ut i dag. Den inhemska jordbruks- och livsmedelsproduktionen ska ligga till grund för livsmedelsberedskapen och flödet i livsmedelskedjan ska i möjligaste mån kunna fortsätta utan avbrott, men även vid behov kunna ställa om. För att minska sårbarheten är det även viktigt att goda förutsättningar skapas för små jordbruks- och livsmedelsföretag, som ofta brottas med bristande lönsamhet samtidigt som de kan ha många regelverk att förhålla sig till. Livsmedelsstrategi 2.0 betonar vikten av motståndskraftiga företag, både små och stora, i hela livsmedelskedjan från primärproduktionen och förädlingsledet vidare till restauranger och dagligvaruhandel i alla delar av landet. För alla led i livsmedelskedjan är det av avgörande vikt att logistiken fungerar även i kris, höjd beredskap och ytterst krig. Under detta strategiska område samlas de aspekter av en robust livsmedelskedja som bedöms vara av särskilt vikt för Södermanland.

²⁸ Livsmedelsstrategi 2.0 sida 29, 63 och 51

Behov av förädlingsanläggningar

Förädlingskedjan i Södermanland består till största delen av småskaliga mathantverkare. Med undantag för Strängnäs valskvarn och kycklingsslakteriet i Valla, så förädlas största delen av de livsmedel som produceras i Södermanland i angränsande län. Enkätundersökning bland 227 av länets primärproducenter genomförd år 2025 visade att drygt 35 procent av respondenterna ser behov av ytterligare förädlingsanläggningar i länet. En bild som bekräftar de behov som också sågs i GAP-analysen²⁹ från år 2022. Det tydligaste behovet som kartläggningen pekar på, är fler slakterier och framför allt småskaliga slakterier. Underlagen redovisar också förädlingen per produktionsgren:

- Inom produktionen av mjölk är det mindre än en procent som förädlas inom länet. Mest levereras till Stockholms län och Arlas mejeri Kallhäll.
- Cirka 25 procent av produktionen av nötkött förädlas inom länet. Mest levereras till Östergötlands län.
- Cirka 90 procent av leveranserna av grisproduktionen sker till förädlingsanläggningar utanför länet och framför allt till Skåne län och Scans slakteri i Kristianstad.
- Av äggproduktionen stannar cirka 60 procent inom länet medan cirka 40 procent levereras till Skåne län.
- Cirka 93 procent av produktionen av slaktkyckling förädlas inom länet
- Inom produktion av fårkött (lamm) förädlas cirka 60 procent inom länet.
- All leverans av fisk sker utanför länet.

Frågan om förädlingsanläggningar behöver brytas ner och anpassas i det kommande arbetet. Resultaten som kartläggningen pekar på behöver sättas i ett lokalt, regionalt och storregionalt sammanhang. Vilka produktionsgrenar och företag som finns inom olika geografier behöver analyseras mot inriktningar som kan sammanfalla med de områden där det finns ett uttalat behov av ökad produktion, exempelvis enligt GAP-analysen. Det är viktigt att verifiera bilden i dialog med berörda intressenter, inte minst näringen. Det är särskilt viktigt att klargöra om företagen planerar att bibehålla eller öka sin produktion, om det saknas förädlingsanläggningar i området samt om det finns kommande generationsskiftet som kan påverka investeringsviljan och långsiktig kapacitet. Vid bedömning av behov, exempelvis inom ramen för en

²⁹ En hållbar framtid! – Identifierade möjligheter för en hållbar livsmedelsproduktion i Södermanland, Länsstyrelsen i Södermanland, 2022

etablering av nya anläggningar är det också mycket viktigt att se över kommun – och länsgränser.

Viltskador

En förutsättning som påverkar primärproducenter i Södermanland i stor utsträckning är viltskador. Cirka 73 procent av företagen som odlar spannmål i länet uppger att de är drabbade av viltskador. Länsstyrelsen i Södermanland har sedan 2017 och fram till 2023 betalat ut cirka 1,3 miljoner SEK i ersättning för skada på gröda gjord av stora betande fåglar som är fredade, som trana och svan. Utifrån förutsättningar och efterfrågan i länet gällande olika utvecklingsområden har länsstyrelsen år 2024 startat ett projekt för kompetensutveckling, strategisk utveckling, resiliens och riskanalys, ökad produktion och delning utifrån viltskador. Aktörer i länet efterfrågar länsstyrelsens kunskap och bidrag till mer samverkan då aktiviteter genomförda av organisationerna inte har fått önskad effekt samt att de saknar kapacitet att ta en samordnande roll i länet. Ökade insatser som når fram till fler nivåer inom och mellan målgrupperna krävs för att få en förändring i skadorna på gröda.³⁰

Trädgårdsnäringen – tillväxtpotential och livsmedelsberedskap

Givet länets och Mälardalens låga andel produktion av frukt och grönt är det högst angeläget att trädgårdsnäringen har hög prioritet. Såsom betonas i Livsmedelsstrategi 2.0 kan den svenska trädgårdsnäringen bidra till en mer hållbar livsmedelsproduktion genom minskade transportavstånd mellan producent och konsument, och genom tillvaratagande av restströmmar från bland annat industrin. Exempelvis kan restvärme och restvatten från olika processindustrier återanvändas vid livsmedelsproduktion. Mejeri-, kött- och bryggerirester är exempel på restströmmar i livsmedelsproduktionen, som kan åter användas genom bearbetning till djurfoder eller produktion av biogas. I händelse av kris eller ytterst vid krig kan den svenska trädgårdsnäringen genom korta transportavstånd även bidra till att minska risken för förseningar av matleveranser och minska eventuell brist på mat bland befolkningen. Den odling som sker i privatpersoners trädgårdar, kolonilotter eller andra former av gemensamhetsodlingar likt satsningen Odla Vardagsmaten har kommit upp som en fråga med nytt intresse de senaste åren. Även om behovet av mer frukt och grönt inte kan tillgodoses av privatpersoners odlingar är initiativ av detta slag värdefulla. Inte minst som en del av att öka invånarnas förståelse för livsmedelsproduktion. Här finns dock också beredskapskopplingar. I Ukraina är småskalig odling för eget bruk är en viktig del i många

³⁰ Uppföljning Södermanland livsmedelsstrategi år 2025

hemberedskap, och hemmaodlandet har ökat under Rysslands invasion av Ukraina.³¹

Ökad produktion och förädling av växtprotein

Växtodlingen i Sverige behöver utvecklas och diversifieras för att bättre svara mot miljö- och klimatutmaningar och konsumenternas efterfrågan och möjligheter till förbättrad kost med lokala livsmedel. I avsnittet Produktionen i länet kan du läsa mer om dels hur produktionen i länet ser ut i stora drag, dels hur den svarar upp mot konsumtionen vid samma tillfälle för mätningen. Dock ingår inte baljväxter i den kartläggningen. Baljväxter odlas endast på 2–3 procent av Sveriges åkermark, trots deras unika förmåga att fixera kväve från luften och drastiskt minska behovet av konstgödsel. Ökad produktion av proteingrödor minskar beroendet av importerat protein och minskar sårbarheten i det svenska livsmedelssystemet. Det möjliggör även en ökad konsumtion av baljväxter vilket är positivt då baljväxter innehåller många viktiga näringsämnen, inklusive fibrer, som bidrar till en god hälsa³²

Sjömat

För vattenbruket finns det enligt Livsmedelsstrategi 2.0 en mycket stor potential att öka produktionen av odlad sjömat. Förbättrade förutsättningar att starta och bedriva vattenbruk, kommer att vara mycket viktigt för en ökad produktion. Säkerställandet av tillgång till hållbart foder är mycket viktigt.³³ I dagsläget är merparten av de kommersiella fiskebestånden i Östersjön i dåligt skick och flera fiskebestånd har kollapsat eller har starkt påverkad reproduktionsförmåga³⁴. Det är något som måste tas med när förutsättningar för sörmländsk sjömat både havs- och landbaserad diskuteras. Landbaserad produktion får inte ske på bekostnad av de redan mycket känsliga bestånden om finns i Östersjön. Merparten av den fisk som fångas i Östersjön blir foderfisk och många mindre fiskeföretag har haft svårt att fortsätta sin verksamhet. Det småskaliga yrkesfisket har historiskt varit en central del av kustsamhället och det bidrar både med lokal matförsörjning och upprätthåller kulturella och sociala värden kopplade till fisket.

Dränerad mark

I och med klimatförändringar ökar behoven att både bli av med och kunna tillföra vatten. Dränering är ett verktyg för detta och kan kombineras med andra åtgärder som dammar och våtmarker.

³¹ [I krigets Ukraina: Egna odlingar viktig del i matförsörjningen - P1 Morgon | Sveriges Radio](#)

³² Livsmedelsstrategi 2.0 sida 44 3.3.1.5

³³ Livsmedelsstrategi 2.0 sida 15

³⁴ Fiskarna i Östersjön, Faktaunderlag från Stockholms universitet, 6 januari 2026

Dränering innebär att vatten på en bestämd yta förs bort för att göra marken lämplig för odling. Metoderna för att leda bort vatten är flera och kan göras genom dikning, vattenavledning, invallning och täckdikning. En god och stabil markstruktur och fungerande dränering är grunden för en väl fungerande odlingsjord och god jordhälsa.

Dränering som åtgärd i det svenska jordbruket är idag eftersatt och i takt med klimatförändringar kommer större regnmängder öka det redan befintliga behovet av fungerande dränering. Körning med maskiner på blöta fält orsakar packning av markstrukturen som leder till bristfällig etablering av grödor. Med en bättre dränering kan också arbetet påbörjas tidigare på våren för växtodlare vilket kan ge längre odlingssäsong och högre skörd.³⁵

Svenskt – lokalt – och ekologiskt

Det är inte självklart att varor som produceras i Sverige är mindre miljöbelastande än importerade varor. Miljöpåverkan beror ofta mer på produktionssätt än transportavstånd. Däremot är det enklare att ställa krav på och kontrollera verksamhet som finns i Sverige än en som ligger längre bort. Det finns vissa regler för produktion som ger svenska produkter en hållbarhetsfördel som exempelvis mindre antibiotikaanvändning i djurhållningen.

En stor andel import ger också sårbarhet för störningar som inträffar globalt medan en stor andel lokalproducerat ger sårbarhet för störningar som inträffar lokalt. Ur ett sårbarhets- och beredskapsperspektiv är en balans att föredra, men hur balansen ska se ut är inte given.

Om valet står mellan svenskt ekologiskt och importerat ekologiskt så finns det fördelar med den svenska ekologiska produktionen. Huruvida det är bäst att välja lokalt konventionellt eller importerat ekologiskt är svårt att svara på eftersom det beror på vilken produkt som avses och vilka hållbarhetsaspekter som prioriteras.

Med det sagt finns många goda skäl till att utveckla den ekologiska produktionen regionalt. Det handlar exempelvis om vikten av en robust och cirkulär produktion på ekologiska gårdar, där de själva odlar en stor andel foder till djuren. Detta minskar sårbarheten och ger ökad motståndskraft i en tid då vi behöver stärka Sveriges och EU:s livsmedelsberedskap. Olika aktörer inom en region kan samverka för att främja god och näringsrik mat, öka matsäkerheten, skapa arbetstillfällen och utveckla ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart samhälle.

³⁵ Camilla Persson, rådgivare på Växtråd i Mälardalen och Greppa Näringen

Genom att öka den ekologiska produktionen stärks samtidigt arbetet med att uppfylla flera svenska miljömål som giftfri miljö och grundvatten av god kvalitet, ett rikt odlingslandskap och ett rikt växt- och djurliv samt begränsad klimatpåverkan.³⁶ I Sverige har de senaste åren en sviktande trend setts vad gäller försäljning av ekologiska produkter i samband med sänkt köpkraft hos konsumenterna. En trend som det nu finns indikatorer på från främjande organisationer är på väg att vända.

EU har som mål att 25 procent av jordbruksmarken ska odlas ekologiskt år 2030. Enligt Livsmedelsstrategi 2.0 ska en ökad efterfrågan mötas av svenska producenter, snarare än att det resulterar i en ökad import av ekologiska livsmedel. Vidare tar Livsmedelsstrategi 2.0 upp att ekologisk produktion kan driva utvecklingen av både maskiner och odlingsmetoder för minskad resursanvändning och ökad avkastning vilket också kommer den konventionella odlingen till del.³⁷

Transporter, distribution, beredskaps och omsättningslager samt säkrat dricksvatten

I en föränderlig och orolig omvärld, har det blivit tydligare att den samhällsstruktur vi byggt upp inte är tillräckligt robust vid krissituationer och begreppet resiliens har blivit mer vanligt. Europeiska kommissionen deklarerar i sin strategi "Farm to fork" att EU:s mål är att minska miljö- och klimatavtrycket från EU:s livsmedelssystem och stärka dess resiliens. Resiliens kan användas på många nivåer, till exempel för en planta, för ett landskap eller för ett samhälle.

I och med att lantbruket har blivit mer specialiserat har beroendet av transporter av produkter och insatsmedel ökat. Djurgårdarna är mer beroende av kraftfoder som produceras utanför gården eller utanför landets gränser, medan växtodlingsgårdarna är beroende av konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Det gör att försörjningsförmågan av insatsvaror till det svenska lantbruket är mycket låg och utgör egentligen ett större problem än försörjningsförmågan av livsmedel. Genom att anpassa lantbruket till lokala förutsättningar kan lantbruket bli mer resilient och en mindre avkastning kan i vissa fall vara motiverad för att inte vara beroende av osäkra insatsvaror. Genom att exempelvis använda gödsel från egna djur, anpassa växtföljden till mer kvävefixerande baljväxter och/eller producera biogas blir beroendet av importerad gödsel mindre.

Utöver arbete på gårdsnivå pågår intensifierat arbete med att etablera

³⁶ <https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/ekologisk-produktion#h-Ekologiskproduktionhjalperossattnafleramiljomal>, 2026-03-12

³⁷ Livsmedelsstrategi 2.0 sida 54

beredskaps- och omsättningslager av viktiga varor för livsmedelssektorn, säkra upp dricksvattenförsörjningen och stimulera kommunernas och regionernas måltidsverksamhet ur ett beredskapsperspektiv.

Minskade klimatutsläpp och ökad cirkuläritet

En hållbar livsmedelskedja handlar också om att minska matsvinnet längs hela kedjan. Åtgärder behövs kring att använda restprodukter i produktionen, men även för att mat i butiker, restauranger och i hemmen inte ska slängas. Aktörer längs hela kedjan behöver öka sina kunskaper om hur livsmedel tas tillvara och hitta lösningar för hur svinnet kan hanteras och helst inte uppstå. Ju bättre de produkter som produceras är för att undvika svinn, desto mindre onödiga klimatutsläpp görs.

Livsmedelssektorn, inklusive jordbruket, behöver bidra till ett klimatneutralt Södermanland till 2045. Det kräver bland annat klimatsmarta odlingsmetoder – som reducerad jordbearbetning, ökad kolinlagring i marken och användning av växtföljd med biogödsel – samtidigt som effektiv gödselspridning förbättrar näringsutnyttjandet. Dessutom behöver klimatpåverkan från djurhållning minska, till exempel genom ändrade foderstrategier och system för biogasutvinning från stallgödsel. En ökad lokal produktion och kortare livsmedelskedjor minskar transporter. Minskat matsvinn och stärkt cirkuläritet i livsmedelskedjan bidrar till klimatnytta. Fossilanvändningen i arbetsmaskiner och andra processer behöver fasas ut genom elektrifiering och fossilfria drivmedel.³⁸

Särskilda sårbarheter för livsmedelsproduktionen - Generationsskiften, lönsamhet och tillgång till mark

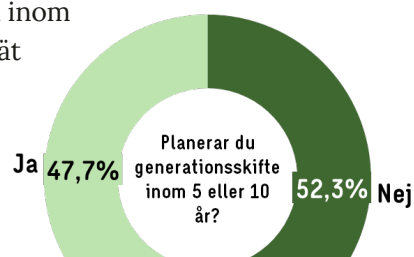
Generationsskiften

Att attrahera unga jordbrukare och att främja affärsutveckling i landsbygdsområden är viktiga politiska mål i EU:s gemensamma jordbrukspolitik 2023–2027.³⁹ Lågt antal personer som söker utbildning och arbete inom lantbruk, hög medelålder och höga markpriser är faktorer som påverkar ägarskiften och kompetensförsörjning, vilket medför utmaningar.

³⁸ [Klimatneutralt Södermanland – 2045 – Regional klimat- och energistrategi](#)

³⁹ Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin – Årsrapport 2024, sida 63

I Södermanland är 37 procent av de sysselsatta inom primärproduktionen mellan 60–74 år.⁴⁰ En enkät till 227 primärproducenter gjord av Länsstyrelsen 2025 visar att ca hälften av respondenterna planerar ett generationsskifte inom fem eller tio år. Av flera olika orsaker avvecklar många i stället för att skifta sina lantbruk. Det får långtgående konsekvenser för framtidens gröna näringsliv då antalet företag minskar och uppbyggd kunskap, kompetens och kontaktnät går förlorat. Samtidigt finns unga personer som är intresserade av att bli företagare i lantbruk men som av olika skäl har svårt att komma in i branschen.⁴¹

Figur 4. Källa: Livsmedelsförädling i Södermanland (Sweco 2025)

LRF ungdomen har sorterat utmaningarna under hårda och mjuka hinder för unga personer som är intresserade av att ta över ett lantbruk.

Hårda hinder	Mjuka hinder
Brist på kapital (81%).	Nuvarande ägare vill inte släppa taget (37%).
Att äldre med mer kapital köper upp till priser unga inte kan matcha (63%).	Risk för osämja i familjen vid ägarskiftet (31%).
Ett eller flera syskon som är svåra/för dyra att lösa ut (47%).	Vet inte hur de ska starta processen med ägarskiftet (15%).

Agro Södermanland har med utgångspunkt i LRF Ungdomens arbete genomfört ett antal aktiviteter under år 2024 och 2025 inom temat ägarskiften. I slutsatserna från detta projekt lyfts att det behövs många olika modeller kring ägande, brukande, samarbeten och kunskaper om nya former av företagande i lantbruk- och skogsbruk för att det ägandeskifte som behövs skall vara möjligt att genomföra. Skiften tar flera år att genomföra, och det rör sig om processer på flera olika plan.⁴² En viktig aspekt för länet är att markpriserna också påverkas av närheten till Stockholm.

En annan aspekt av lantbrukarnas förutsättningar är den om psykisk hälsa. En kartläggning från Jordbruksverket fångar upp sambandet mellan psykisk ohälsa och dålig lönsamhet, hög arbetsbörda, tidspress och små möjligheter till återhämtning och ledighet. 47 % av lantbrukarna i kartläggningen uppger att de någon gång funderat på att sluta i förtid.

⁴⁰ [Primärproduktion 04 Södermanlands län 20250515.pdf](#)

⁴¹ "Ägarskiften inom lantbruket" Region Sörmland RUN-HRU23-0225 sida 1

⁴² "Ägarskiften inom lantbruket" Region Sörmland RUN-HRU23-0225 sida 1

Grupper med särskilda utmaningar kring psykiska hälsa är främst yngre lantbrukare med mindre än 10 års erfarenhet som företagare, kvinnliga lantbrukare samt djurägare. Vidare pekar kartläggningen på att rådgivning, stöd och insatser i olika former från olika aktörer är angelägna för att förbättra psykisk hälsa och välbefinnande bland lantbrukare.⁴³

Lönsamheten inom primärproduktionen

Det talas ofta om dålig lönsamhet i relation till primärproduktionen men lönsamhet är komplext. Beroende på vilka parametrar som tas i beaktande kan många olika bilder målas upp. Analyser utförda inom SLU Kunskapsnav företagsledning och entreprenörskap visar att lantbruket har bättre eller jämförbar lönsamhet än många andra branscher.⁴⁴ Många företag inom primärproduktionen har dock inte en vinstmarginal som krävs för att hantera markandssvängningar och klimatextremer. Ekonomiska rådgivare föreslår en vinstmarginal på mellan 10–15 procent för att hantera sådana scenarios. På sådana nivåer kan vi få hållbar tillväxt för företagen. Det kräver långsiktigt och strategiskt arbete.⁴⁵ Primärproduktionen påverkas av prisutveckling såväl som räntor, markpriser och kostnader för produktionen som maskinkostnader och insatsvaror. Lönsamheten inom primärproduktionen hänger också ihop med strukturella förutsättningar och övriga led i livsmedelskedjan.

Strukturella påverkansfaktorer för lönsamhet och ökad produktion

Det är viktigt att se till såväl behoven inom olika delsektorer, som till livsmedelskedjan som helhet och system. Konkurrensverket har i en genomlysning av konkurrensen konstaterat obalans och brister i livsmedelskedjan. Analysen belyser också hur detta påverkar möjligheterna till en ökad produktion.

I flera led inom kedjan råder en hög marknadskoncentration, låsningar och obalanser genom avtal och handelsbruk samt olika former av etableringshinder. Livsmedelskedjan – inte minst primärproduktionen – påverkas av externa faktorer såsom vädret och Sveriges geografi, men också geopolitik och klimatförändringar. Inom exempelvis spannmål har det vuxit fram avtalsmodeller för att aktörerna ska kunna balansera denna risk, men inom andra sektorer tycks det inte förekomma liknande avtalsbaserad riskfördelning.

Obalanser i förhandlingsstyrka gör att risk och vinst fördelas ojämnt, där

⁴³ [Lantbrukares psykiska hälsa – Utmaningar, behov och förslag till insatser](#) s 3

⁴⁴ Myten om det olönsamma lantbruket, Mårten Lidfelt 2024-12-08

⁴⁵ Ove Karlsson, ekonomisk rådgivare, SLU 2026-01-20

primärproducenter ofta bär störst risk medan dagligvaruhandeln kan upprätthålla eller öka marginaler. Konkurrensverket konstaterar att de senaste årens kostnadsökningar i varierande grad förts över på konsumenterna i form av högre priser. Konsumenter betalar mer för många livsmedel än de skulle behöva göra, men pengarna hamnar inte alltid där de behövs för att ge incitament till marknadsinträde, investeringar och ökad produktion. Samtidigt som exempelvis dagligvaruhandeln kunnat bibehålla samma procentuella bruttomarginaler som innan kostnaderna började öka kraftigt. Detta har med högre kostnadsläge medfört att marginalerna i kronor ökat. Ökade priser synes inte i någon nämnvärd grad ha stimulerat ökad produktion eller betydande marknadsinträde i någon av de sektorer i livsmedelskedjan som Konkurrensverket granskat.

Kommunernas planarbete en outnyttjad potential

99 av landets 290 kommuner har bara en eller två dagligvaruaktörer etablerade inom sin kommun. Kommunernas planarbete har stor betydelse för möjligheterna att få tillträde till butikslägen. Enligt konkurrensverket agerar både kommuner och dagligvaruaktörer på sätt som medför att det är onödigt svårt att etablera nya dagligvarubutiker. Det finns, enligt Konkurrensverket, en outnyttjad potential för etablering av nya aktörer med nya koncept, som kan utmana de befintliga dominerande aktörerna. Detta skulle i sin tur öka konkurrensen och kunna leda till lägre livsmedelspriser för konsumenterna.

Vidare menar Konkurrensverket att strukturerna kan hindra fristående innovativa företag inom distribution och grossistverksamhet från att expandera och öka konkurrenstrycket gentemot dagligvaruaktörernas egna grossistverksamheter. Därtill förekommer långa avtalstider mellan aktörer och anslutna butiker och andra starka låsningar, vilket kan ha negativ påverkan på möjligheterna till marknadstillträde och expansion i såväl butiksledet som, indirekt, inköpsledet.⁴⁶

Livsmedelskedjan och den gröna omställningen

Att ställa om till ett hållbart jordbruk globalt är en förutsättning för att inte utarma naturens resurser och för en robust livsmedelsproduktion. Utan näringsrik jord, fungerande pollinering, tillgång till vatten och växter som står emot angrepp från insekter och sjukdomar är jordbruket väldigt sårbart och bidrar dessutom till den globala uppvärmningen.⁴⁷

⁴⁶ [Konkurrensverkets genomlysning av livsmedelsbranschen 2023–2024. Konkurrensverkets rapport 2024:5](#), s 6, 8–9 samt s 44)

⁴⁷ <https://www.slu.se/samverkan/internationell-samverkan/slu-global/slu-youth-institute/tips-pa-amnen/hallbart-jordbruk-och-vaxtproduktion/>

Jordbrukets växthusgasutsläpp rapporteras i olika sektorer. Utsläppen från det som i klimatrapporteringen benämns jordbrukssektorn består främst av metan och lustgas från djurens fodermältning, gödselhantering och kväveomvandling i jordbruksmarken. År 2024 var de svenska utsläppen från sektorn knappt 6,3 miljoner ton koldioxid-ekvivalenter, vilket är 13 procent av Sveriges totala territoriella utsläpp.⁴⁸

Lantbruk är avgörande för att nå Sveriges och EU:s klimat- och miljömål, vilket gör den gröna omställningen inom odling och djurhållning särskilt viktig. Lantbrukets resurser kan användas smartare för att minska utsläppen och öka effektiviteten. Fossilfri teknik stärker inte bara klimatarbetet, det bidrar också till ökad konkurrenskraft.

Åtgärder för att hantera nya typer av vädervariationer eller extremer är till stora delar utveckling av befintliga åtgärder för att öka produktion och/eller hantera risker. Det är därför inte alltid möjligt att skilja åtgärder för anpassning till ett förändrat klimat från andra åtgärder. Genom att integrera kunskap om klimatförändringar och dess effekter bör både risker och effekter kunna hanteras bättre⁴⁹. Det finns stor potential för den svenska jordbrukssektorn i framtiden men det kommer kräva resurser i form av kunskap, tid och pengar för att skapa mer robusta system.

Minskade arealer

Jordbruksmarken är avgörande för livsmedelsförsörjningen, ekosystem, och för viktiga natur- och kulturvärden. Tillgången till jordbruksmark minskar, samtidigt som behovet ökar. I Sverige försvinner en stor del på grund av exploatering i form av bebyggelse eller asfaltering. Kommunerna har en nyckelroll att hitta strategier och åtgärder som bevarar jordbruksmarkerna för framtiden.⁵⁰

Cirka 5 procent av Sveriges åkermark finns år 2025 i Södermanland. Arealen åkermark minskar kontinuerligt för varje år. Åren 2014–2025 har arealen minskat med 3660 hektar. Huvuddelen av arealminskningen utgörs av plantering av skog eller exploatering. Betesmarksarealen har legat stabilt under de senaste tio åren.

Enligt SCB krävs 0,41 hektar åkermark per person för att producera de livsmedel som konsumeras med vår nuvarande levnadsstandard⁴³. I Södermanland är år 2024 arealen per person precis under detta värde

⁴⁸ [Klimatet och jordbruket](#) Naturvårdsverket

⁴⁹ Handlingsplan för klimatanpassning - Jordbruksverkets arbete med klimatanpassning Rapport 2022:8

⁵⁰ [GAPanalys Södermanland 2022.pdf](#) sida 14

och i riket är siffran 0,24 hektar per person vilket bör leda till ett gemensamt fokus kring frågan om att tillgängliggöra mer åkermark i Södermanland.⁵¹ Det är kommunerna som genom sin fysiska planering i stor utsträckning avgör hur mycket jordbruksmark som exploateras. Jordbruksverket tillhandahåller stödverktyg med förslag på hur jordbruksmark kan hanteras i den fysiska planeringen genom att ta fram ett planeringsunderlag avseende jordbruksmarken.

Södermanland har länge haft en högre andel ekologiskt brukad mark jämfört med rikssnittet. Nu är denna trend bruten sen 2023 där andelen ekologiskt brukad mark minskat, vilket Länsstyrelsen bedömer beror på minskad lönsamhet för det ekologiska jordbruket.

Summering behov, förutsättningar och utmaningar

Södermanland har en gynnsam kombination av bördig jordbruksmark, närhet till en storstadsregion och duktiga företagare inom produktion och förädling. Dessa styrkor ger länet ett starkt utgångsläge för att både öka produktion och stärkt livsmedelsberedskap. Samtidigt står länets livsmedelskedja inför en rad systemutmaningar som kräver prioriterade och samordnade insatser. Det handlar inte främst om enskilda aktörers förutsättningar, utan om strukturer som påverkar konkurrenskraft, robusthet och förmåga till omställning, utveckling och framdrift.

En avgörande utmaning är den ökande sårbarheten i primärproduktionen. Denna beror dels på klimatförändringar – torka, skyfall och skadeangrepp som skapar osäkra förutsättningar –, dels på att den regionala strukturen domineras av små företag med begränsade marginaler. Många gårdar saknar investeringsutrymme för klimat-anpassning och produktionsutveckling. Detta förstärks av behovet av generationsväxling, då en stor del av yrkeskåren närmar sig pensionsålder samtidigt som få unga etablerar sig i näringen. Det finns därför ett behov av att både stärka kompetensförsörjningen och samtidigt säkerställa att det finns företag att ta över.

Lönsamheten och riskfördelning i livsmedelskedjan påverkar utvecklingsförmågan. Primärproducenterna bär ofta störst risk, och möjligheten att få betalt för mervärden såsom kvalitet och hållbarhet – varierar kraftigt beroende på var i kedjan man befinner sig i. Daglig-

⁵¹ [GAP analys Södermanland 2022.pdf](#) sida 15

varuhandelns starka marknadsposition och bristande konkurrens på flera orter minskar incitamenten att släppa in små aktörer. Det förstärker beroendet av några få dominerande aktörer och begränsar möjligheterna för lokal mat att nå ut i handeln. Ett glapp uppstår mellan efterfrågan på lokal mat och producenternas möjligheter att möta efterfrågan.

En annan central utmaning är bristen på regional förädlingskapacitet. Trots stora volymer spannmål, fjäderfä och andra råvaror förädlas merparten utanför länet. Det innebär längre transporter och minskad förmåga att upprätthålla produktion vid kris eller avbrutna logistikkedjor. För vissa produktionsgrenar är även flaskhalsarna välkända, exempelvis inom slakt. Förädling är en av de faktorer som påverkar både sysselsättning och robusthet mest, och är samtidigt en av de delar där Södermanland har stor utvecklingspotential.

Södermanland har också en styrkeposition i sin matidentitet, sin småskaliga förädling, välbesökta evenemang och den roll mat och dryck spelar för besöksnäringen i länet. Här finns ett högt engagemang och ett starkt varumärke, men systemet runt producenterna saknar till viss del grunderna i form av logistiklösningar, digitala försäljningskanaler, exportmognad och affärsutveckling. Många små företag har svårt att mäkta med hög regelbörda, kommunikation och kundbearbetning, vilket minskar kapaciteten att utvecklas.

En strukturell fråga gäller mark- och resursanvändningen. Åkermark minskar samtidigt som behovet av regional produktion ökar – både av beredskaps- och hållbarhetsskäl. Dräneringsbehov, vattenhushållning och energiförsörjning gör jordbrukets infrastrukturella förutsättningar till en avgörande del av länets klimatanpassning. Det gäller också beroendet av importerade insatsvaror som foder, gödsel och drivmedel, vilket skapar en strategisk sårbarhet som förvärras i tider av global oro.

Södermanlands framtida utvecklingspotential ligger i förmågan att stärka systemet runt livsmedelskedjan. Central i detta arbete är förståelsen för och förmågan att hantera olika former av målkonflikter. Det handlar bland annat om avvägningar mellan ökad livsmedelsproduktion och behovet av att bevara biologisk mångfald, mark- och vattenresurser, samt om konkurrens mellan jordbruksmark, bebyggelse och lösningar för energiförsörjning. Implementeringen av den regionala livsmedelsstrategin strävar efter att hantera utmaningar och målkonflikter, genom att på olika sätt synliggöra frågorna, men också kopplingar och beroenden mellan insatsområden.

Övergripande mål, uppföljning och förändringslogik

Det som i den tidigare regionala strategin rubricerades som ett syfte⁵², har setts över och modifierats till ett övergripande mål.

En robust och konkurrenskraftig livsmedelskedja där **livsmedelsproduktionens ökning** svarar mot differentierade volymmål baserat på **regionala behov**, samtidigt som **relevanta miljömål** nås, medan **tillväxt, och sysselsättning** skapas.

Målformuleringen utgår ifrån behov på regional nivå och har även koppling till skrivelser i den nationella strategin (2017:). För att följa upp strategin görs en uppföljning under 2028. Uppföljningen tar stöd i indikatorer för länet såväl som av övergripande analyser och uppföljningar som görs, exempelvis uppföljning av Regional utvecklingsstrategin (RUS) och Miljömålsuppföljningen för Södermanland.

Insatser under respektive strategiskt område ska bidra till det övergripande målet. Insatserna bryts i sin tur ner i aktiviteter i aktivitetsplanen. Först i aktivitetsplanen specificeras förväntade resultat per insats och/eller projektmål.

Aktiviteter i aktivitetsplanen kan delas in i insatser som ämnar ha en mer direkt eller indirekt påverkan. Här ryms såväl aktiviteter med start och slut inom verksamhetsår, samt insatser av löpande, långsiktig karaktär, över hela strategiperioden. De löpande insatserna utgörs av såväl uppdrag och verksamhetsnära ansvarsområden hos olika parter, som särskilda satsningar och kraftsamlingar.

⁵² Det övergripande syftet med den regionala livsmedelsstrategin är att livsmedelsproduktionen till år 2030 ska ha ökat betydligt i volym, att den är hållbar och ger möjlighet till tillväxt och ökad lönsamhet.

Uppföljning – indikatorer som stöd

Uppföljningen av livsmedelsstrategin tar stöd av ett urval av indikatorer som tillsammans ger en övergripande bild av hur livsmedelskedjan i länet utvecklas. Indikatorerna visar inte direkta effekter eller samband mellan insatser och resultat, utan följs för att belysa förändringar som är relevanta för den regionala livsmedelsstrategins inriktning och prioriteringar.

Indikatorerna grupperas tematiskt och omfattar bland annat:

- Produktion, arealer och struktur – utveckling i produktion, arealanvändning, företagsstruktur, sysselsättning och ekologisk produktion.
- Marknad och konsumtion – utveckling i efterfrågan, offentlig måltid, marknadstillträde och konsumtionsmönster.
- Miljö, klimat och vattenresurser – utveckling kopplat till klimatpåverkan, mark- och vattenförhållanden, biologisk mångfald samt relevanta miljömål.

Tillgången till regionalt nedbruten statistik varierar över tid, och indikatorernas ingångsvärden fastställs därför i samband med den löpande uppföljningen. Indikatorerna fungerar som stöd för analys och prioritering, inte som målsatta nyckeltal.

Förändringslogik och grundläggande principer

Förändringslogik - så bidrar strategin till målet

Den regionala livsmedelsstrategin i sig skapar inte alla de förändringar som krävs, utan fungerar som en plattform för prioriteringar och samverkan. Det är insatserna i handlingsplanen och aktivitetsplan som driver utvecklingen. Genom insatser kan resultat som exempelvis ökad kompetens hos företagare, nya samarbeten och innovationsprojekt, stärkt synlighet för regionala produkter och förbättrad beredskap uppnås. På medellång sikt främjar detta ökad produktion och förädlingsgrad, samt minskad klimatpåverkan, fler jobb och företag samt en mer motståndskraftig livsmedelskedja. På lång sikt bidrar detta till målet om en robust och konkurrenskraftig livsmedelskedja som främjar hållbar regional utveckling.

Likt den nationella livsmedelsstrategin utgår den regionala strategin ifrån att ökad robusthet i livsmedelsförsörjningen i fredstid, är en grundförutsättning för en fungerande livsmedelsförsörjning vid kris eller höjd beredskap. Den regionala livsmedelsstrategin är inte i sig en

beredskapsstrategi. Strategin kan peka mot enskilda insatser och insatsområden som har direkt bäring på beredskap, såsom frågan om lagerhållning etcetera men den tar samtidigt ett bredare grepp där beredskapsperspektivet främst handlar om att främja och skapa förutsättningar för en god beredskap genom att arbeta för en robust och motståndskraftig livsmedelskedja.

Förändringsteorin bygger på antagandet att aktörer är villiga att samverka och investera, men risker som globala marknadsförändringar, klimatkriser och kompetensbrist måste hanteras genom flexibilitet, beredskap och kontinuerlig uppföljning.

Principer och arbetssätt av vikt för genomförandet

För att förändringslogiken ska vara möjlig att realisera finns är följande principer och arbetssätt centrala:

- **Hela livsmedelskedjan (systemperspektiv):** Strategin har fortsatt stort fokus på primärproduktionen, men adresserar även övriga led i kedjan då dessa påverkar efterfrågan och förutsättningar för primärproduktionen, liksom regional utveckling i stort.
- **Tvärsektoriella arbetssätt på olika nivåer i systemet:** Insatser är ofta beroende av flera aktörer och kan inte avgränsas till enskilda myndigheter, sektorer eller förvaltningsområden. Insatser behöver också växla mellan lokal, regional, storregional nivå, utifrån roller och rådighet. Funktionella samband betyder ibland mer än geografiska eller administrativa gränser.
- **Strävan efter samsyn:** Implementeringen ska bidra till ökad förståelse mellan olika delsektorer och produktionsinriktningar samt främja samsyn kring metoder och mål. Principen handlar om att söka ömsesidig förståelse genom att inte ställa perspektiv och frågor mot varandra.

DEL II Handlingsplan

2026–2030

Handlingsplanen beskriver de *insatsområden* som styr genomförandet av den regionala livsmedelsstrategin 2026–2030. Insatsområdena uttrycker **vad** arbetet i länet ska inriktas mot under perioden och bygger på de behov, utmaningar och möjligheter som identifieras i strategin. De är formulerade på en strategisk nivå för att vara hållbara över fyra år och ge en stabil riktning för prioriteringar, samverkan och resursfördelning.

Insatsområdena tydliggör *vad som behöver stärkas eller utvecklas* och skapar utrymme att utforma olika typer av aktiviteter över tid.

Insatsområdena beskriver därmed inte *hur* arbetet ska genomföras, vilka organisationer som ska göra vad och de strukturer som redan finns.

Under respektive insatsområde anges däremot **viktiga aktörer i genomförandet**. Denna kolumn är inte en del av insatsområdet i sig, utan ett sätt att synliggöra vilka roller som berörs och vilka aktörer som är centrala för att arbetet ska få genomslag. På motsvarande sätt anges **viktiga beroenden mot andra insatsområden**, för att tydliggöra hur områdena hänger samman och hur samordning behövs för att uppnå effekter för livsmedelssystemet.

Handlingsplanen pekar också ut **roller, uppdrag och pågående processer** av särskild relevans hos **Länsstyrelsens och Region Sörmland**. Detta för att ge en samlad bild av hur det strategiska arbetet knyter an till befintliga strukturer, regelverk och utvecklingsprocesser som myndigheterna ansvarar för, leder eller deltar i. Även **kommunerna**, med sin mångfald av demokratiska och politiska arenor, är viktiga för strategins genomförande och genomslagskraft för lokala aktörer och civilsamhället men också länets utveckling i stort.

Handlingsplanen pekar ut vilka **aktörskategorier** som är centrala i genomförandet av de prioriterade insatsområdena. Att en aktör nämns innebär **inte ett formellt uppdrag**, utan ska förstås som en **frivillig vägledning** för de parter som har möjlighet att bidra till insatser och samverkan.

Syftet är att tydliggöra **vilka roller, funktioner och kompetenser** som behöver involveras för att insatser ska få genomslag på regional och lokal nivå. Aktörerna representerar de funktioner som strategin beskriver som viktiga för utveckling, omställning, robusthet och företagandets förutsättningar i livsmedelskedjan.

Genom att synliggöra dessa aktörskategorier skapas **orientering, inte styrning**, och ett stöd för att identifiera vilka parter som kan behöva bjudas in, involveras eller informeras inom ramen för olika insatsområden.

Det konkreta genomförandet sker i den årliga aktivitetsplanen, där insatsområdena bryts ned i faktiska åtgärder, projekt och samverkansprocesser. Handlingsplanen fungerar därmed som det strategiska ramverket, medan aktivitetsplanen anger *hur* arbetet genomförs under perioden.

Storregionala perspektiv i handlingsplanen

Vissa insatsområden berör frågor där **funktionella samband sträcker sig över länsgränser**, och där regional kapacitet inte ensam räcker för att skapa effekt. I dessa fall är **storregional samverkan** – särskilt inom Mälardalen och Östra Mellansverige – ett viktigt komplement till arbetet i Södermanland.

Det gäller framför allt frågor som rör:

- **logistik, omlastning och lagerhållning**, där flöden av varor och transporter är geografiskt sammanhängande och där robusthet kräver samverkan mellan flera län
- **förädlingskapacitet och anläggningar**, där investeringsunderlag och råvaruflöden ofta är större än ett enskilt län
- **innovations- och testmiljöer**, där kritisk massa av aktörer, företag och lärosäten ibland kräver samarbete med grannlän
- **energiomställning, cirkulära flöden och insatsvaror**, där resurssystem och infrastrukturer är storregionala till sin karaktär
- **krisberedskap och försörjningsförmåga**, där en gemensam syn på sårbarheter, scenarier och prioriteringar behövs

I dessa insatser bör samverkan och samordning med andra län och gemensamma arenor betraktas som en **viktig möjliggörare**, även om genomförandet i sig bygger på regional och lokal rådighet.

Strategiskt område: Regler & villkor – förutsättningar för företagande

Centrala behov, utmaningar och styrkor
- Företag inom livsmedelskedjan möter komplexa och ibland inkonsekventa regelverk som skapar osäkerhet och hindrar utveckling. - Myndighetsutövningen varierar mellan kommuner och nivåer, vilket gör kontroller och tillståndprocesser oförutsägbara. - Brist på kapital, rådgivning och tydliga processer gör det svårt för företag att växa, investera och ta sig an omställningsarbete. - Regelbörda och otydliga krav utgör hinder för att starta, driva och utveckla verksamhet. - Ökad samverkan mellan myndigheter, förenklade processer och hållbar upphandling kan inte bara stärka företagandet – utan är centrala för att fler producenter faktiskt ska kunna nå och konkurrera på viktiga marknader.

Prioriterade insatsområden	Viktiga aktörer i genomförandet	Beroenden mot andra insatsområden
1.1 Enhetlig, samordnad och serviceorienterad myndighetsutövning.	Regionala myndigheter, kommuner, kontroll- och tillsynsfunktioner, branschorganisationer och företrädare.	1.5 (planering), 4.3 (mark/vilt/vatten), 4.5 (ägarskiftet)
1.2 Verktyg och strukturer som minskar företagets administrativa börda.	Regionala myndigheter, kommunala förvaltningar, företagsfrämjande aktörer, livsmedelsproducenter.	2.4 (stödstrukturer), 3.2 (digital utveckling), 4.1 (logistik)
1.3 Rådgivning, kapitalförsörjning och investeringsstöd.	Regionala myndigheter, kommunala näringslivsorganisationer, rådgivnings- & finansieringsaktörer.	2.3 (företagsutveckling), 2.5 (diversifiering), 4.4 (energi/insatsvaror)
1.4 Offentlig upphandling som strategiskt verktyg för hållbar och regional livsmedels-försörjning som samtidigt stärker länets livsmedelsberedskap.	Kommunala och regionala upphandlingsfunktioner, regional måltidsverksamhet, producenter och förädlingsföretag samt transportledet.	3.2 (marknadstillträde), 4.1 (logistik), 4.2 (förädling)
1.5 Planering, samhällsbyggnad och näringslivsfrämjande arbete som underlättar för etablering och marknadstillträde.	Kommunala och regionala planeringsfunktioner och näringslivsorganisationer.	3.5 (marknadstillträde), 4.3 (mark/vatten), 4.5 (brukande/ägande)

Utgångspunkt för regionala myndigheters arbete samt kopplingar till andra styrdokument och processer

Länsstyrelsen Södermanlands län	Region Sörmland:
- Handläggning av stöd, kontroll och tillsyn - Kompetensutveckling för företagare och handläggare - Viltförvaltning - Samordnande roll för kontroller i länet - Aktiv Landsbygd för informationsspridning	- Sörmlands Regionala Näringslivsstrategi 2022–2030 samt handlingsplan - Företagsklimat/analys (årlig) - Etablerings- och investeringsfrämjande arbete i samverkan med kommunerna

Strategiskt område: Kunskap & innovation – utveckling och konkurrenskraft

Centrala behov, utmaningar och styrkor
- Efterfrågan på kompetens är särskilt stor inom primärproduktion och restaurang, samtidigt som intresset hos unga behöver stärkas. - Matchningen mellan utbildning och arbetsmarknad är svag, och många med naturbruksutbildning arbetar utanför branschen. - Systemskiten, klimatanpassning och nya produktionsmetoder kräver kunskap, stora investeringar och stödstrukturer. - Samverkan mellan utbildningsaktörer, bransch och myndigheter är en styrka som kan utvecklas ytterligare med utökad samverkan med akademi och lärosäten. - Det finns god utvecklingsförmåga i länet, men den behöver fångas upp genom bättre testmiljöer, rådgivning och långsiktiga satsningar.

Prioriterade insatsområden	Viktiga aktörer i genomförandet	Beroenden mot andra insatsområden
2.1 Statuslyft för utbildning och arbete inom livsmedelskedjan – från tidigt intresse hos barn och unga till attraktiva och branschpassade utbildningsvägar.	Utbildningsanordnare, skolor, regional utbildningssamordning, representanter för offentlig måltid samt och branschföreträdare samt aktörer inom civilsamhället.	2.2 (matchning), 2.4 (stödstrukturer), 4.5 (ägarskiten)
2.2 Fungerande matchning och en långvarig, jämställd etablering på arbetsmarknaden.	Regional utbildnings-samordning, arbetsmarknadsenheter, utbildningsaktörer, företag & branschföreträdare.	2.1 (utbildning), 4.5 (rekryteringsbas).
2.3 Innovation och teknikutveckling i företag och i livsmedelskedjans olika led.	Företag i alla delsektorer, innovationsmiljöer, regionala främjare.	1.3 (kapital), 2.4 (stödstrukturer), 3.2 (digital utveckling), 4.4 (energi/insatsvaror).
2.4 Samordnade och långsiktiga stödstrukturer som främjar företagsamverkan och innovation i livsmedelskedjan.	Regionala myndigheter, kommunala näringslivsorganisationer, bransch- & företagsfrämjande aktörer.	Samtliga insatsområden under Kunskap och innovation och Robust livsmedelskedja, samt även 3.2.
2.5 Diversifiering av verksamheter, produkter och tjänster för att öka lönsamhet och robusthet samt förutsättningar för gröna proteiner och de blå näringarna.	Lantbrukare och livsmedelsföretag, rådgivare, kommunala näringslivsfunktioner, regionala främjare.	3.1 (synlighet), 3.2 (försäljning), 4.4 (resiliens i insatsvaror).

Utgångspunkt för regionala myndigheters arbete samt kopplingar till andra styrdokument och processer

Länsstyrelsen Södermanlands län	Region Sörmland
- Kompetensutveckling inom strategisk plan. - Klimatneutralt Södermanland 2045 - Regional klimat- och energistrategi - Åtgärdsprogram för Södermanlands miljömål	- Branschforum Gröna näringar samt Branschforum Besöksnäring - Långsiktig plan för Öknaskolan - Regionalt folkhälsoprogram - Klimatneutralt Södermanland 2045 - Regional klimat- och energistrategi - Sörmlands Regionala Näringslivsstrategi 2022–2030 samt handlingsplan - Regionalt innovationsfrämjande arbete - Revidering av smart specialiseringsstrategi / framtagande av innovationsstrategi

Strategiskt område: Konsument och Marknad – sörmländsk matidentitet & kvalitet

Centrala behov, utmaningar och styrkor
- Södermanland har en stark matidentitet, lokala råvaror av hög kvalitet och ett rikt utbud av småskaliga producenter. - Många konsumenter vill handla lokalt, men logistiken, leveranssäkerheten och dagligvaruhandelns krav skapar hinder. - Lokala produkter syns och tillgängliggörs främst vid evenemang – inte i vardagskonsumtionen. - Offentliga måltider kan vara en motor, men begränsas av upphandling, ekonomi och tidsbrist. - Det finns stor potential att stärka exportmognad, digital närvaro och affärsutveckling kring säsong och gastronomi.

Prioriterade insatsområden	Viktiga aktörer i genomförandet	Beroenden mot andra insatsområden
3.1 Synlighet och positionering av sörmländska livsmedel, gastronomi och måltidsturism.	Regionala och lokala besöksnäringens aktörer, livsmedelsföretag, restauranger samt aktörer inom civilsamhället.	3.2 (digital närvaro), 3.3 (restaurang), 4.2 (förädling)
3.2 Verktyg och synlighet samt affärsutveckling för marknadstillträde, försäljning och exportmognad i små- och medelstora livsmedelsföretag.	Regionala främjare, kommunalt näringsliv, livsmedelsföretag, och företagsfrämjande aktörer samt branschorganisationer.	3.1 (synlighet), 4.1 (logistik), 2.3 (företagsutveckling)
3.3 Affärsutveckling hos sörmländska restauranger och butiker för mervärden kopplat till säsong och lokala råvaror.	Regionala och lokala besöksnäringens aktörer samt näringslivsorganisationer, restauranger, producenter samt aktörer inom civilsamhället.	3.1 (synlighet), 4.2 (förädling), 4.1 (distribution)
3.4 Konsumenters kunskap och förståelse för livsmedelsproduktion, svensk mat och lokala livsmedel – och dess koppling till hälsa.	Skola, kommunala och regionala folkhälsofrämjande funktioner, kommunal och regional måltidsverksamhet samt regionala utvecklingsaktörer och civilsamhället.	3.1 (synlighet), 3.5 (tillgänglighet), 4.1 (logistik)
3.5 Matmiljöer som ska stärka folkhälsa, ekonomi och hållbar regional livsmedelsproduktion.	Skola, dagligvaruhandel, restauranger samt aktörer inom civilsamhället.	1.5 (plan) 3.4 (kunskap)

Utgångspunkt för regionala myndigheters arbete samt kopplingar till andra styrdokument och processer

Länsstyrelsen Södermanlands län	Region Sörmland
- Projekt <i>Den sörmländska maten och Företagslyftet Södermanland</i> - Klimatneutralt Södermanland 2045 - Regional klimat- och energistrategi	- Sörmlands Regionala Näringslivsstrategi 2022- 2030 samt handlingsplan - Sörmlands program för utveckling av besöksnäringen 2025 till 2035 - Regionalt serviceprogram 2024–2030 - Regionalt Folkhälsoprogram - Klimatneutralt Sörmland 2045 - Regional klimat- och energistrategi

Strategiskt område: Robust livsmedelskedja – infrastruktur och lösningar för mer hållbar produktion & förädling

Centrala behov, utmaningar och styrkor	
-	Primärproduktionen är sårbar på grund av klimatförändringar, viltskador, lönsamhetsutmaningar och en hög andel äldre företagare samt utmaningar med att genomföra generationsskiftet.
-	Förädlingskapaciteten är otillräcklig. Stor andel av Södermanlands råvaror förädlas i andra län, vilket minskar robustheten.
-	Länet är beroende av importerade insatsvaror och har ett energisystem som behöver ställas om.
-	Åkermarken minskar samtidigt som behovet av regional produktion och beredskap ökar.
-	Stora möjligheter finns i utbyggd förädling, fossilfria drivmedel, bättre vattenhushållning, utveckling av växtprotein och stärkta logistiklösningar.

Prioriterade insatsområden	Viktiga aktörer i genomförandet	Beroenden mot andra insatsområden
4.1 Regional logistik, distribution och lagerhållning för en robust livsmedelsförsörjning.	Regionala och kommunala måltidsverksamheter, beredskapsorganisationer samt företag och branschorganisationer inom primärproduktionen, förädling och logistik.	3.2 (marknadstillträde), 4.2 (förädling), 3.5 (planering)
4.2 Förädlingskapacitet för regionala råvaror.	Regionala och kommunala planeringsfunktioner, samt företag och branschorganisationer inom förädling	3.2 (synlighet), 3.3 (restaurang) och 3.5 (planering), 4.1 (logistik), 1.4 (upphandling)
4.3 Hållbar mark- vilt- och vattenförvaltning samt klimatanpassning i livsmedelskedjan.	Regionala myndigheter, kommunal planering, markägare, vilt- & vattenintressenter.	1.1 (myndighetsutövning), 1.5 (planering), 4.5 (brukande)
4.4 Cirkulära flöden och energieffektivisering för minskat beroende av sårbara import och fossila bränslen samt hantering och minskat beroende av insatsvaror.	Företag och branschorganisationer inom primärproduktionen, energi- och återvinningsaktörer, regionala miljö/energiroller, kommuner, upphandlande aktörer.	2.3 (utveckling), 2.5 (diversifiering), 4.2 (förädling)
4.5 Ägarskiftet och lönsamhet för långsiktig och robust livsmedelsproduktion.	Företag och branschorganisationer inom primärproduktionen, rådgivare, banker, regionala och kommunala näringslivsorganisationer, regionala myndigheter.	2.1 (utbildningsvägar), 2.2 (matchning), 1.3 (kapital), 4.3 (markbruk)

Utgångspunkt för regionala myndigheters arbete samt kopplingar till andra styrdokument och processer

Länsstyrelsen Södermanlands län	Region Sörmland
- Klimatneutralt Södermanland 2045 - Regional klimat- och energistrategi	- Klimatneutralt Södermanland 2045 - Regional klimat- och energistrategi
- Regionala vattenförsörjningsplanen	- Ansvar kring klimatanpassning, och regional samhällsplanering
- Torkgruppen	- Energiomställning
- Samförvaltningsplan jakt & vilt	- Sörmlands Regionala Näringslivsstrategi 2022- 2030 samt handlingsplan
- Greppa Näringen	- Etablerings- och investeringsfrämjande arbete i samverkan med kommunerna

**Länsstyrelsen
Södermanlands län**

www.lansstyrelsen.se/sodermanland